

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar Bhosare
Department of History
Report of Field Project
Year-2021-22

Title of field project – Indian History for Competitive Examination

Department of History conducts so many programmes, lectures, seminars and conference for the students to enrich their subject knowledge and improve their stage. Thus in February, 2022 Department has allotted Field project among the student of B.A.III who keep history as their special subject. So many research topics have been suggested by faculty but ultimate right has been given to students to choose their topic as per their comfort and Convenient. Sample information has been given in classroom while teaching about Nature and Steps of field project. Department provided topic related books form departmental library.

35 students have completed their Field project. Most of the topics are related to the Indian history and their importance for Competitive Examination.

• **Objectives of Field project work:-**

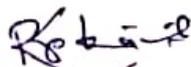
- 1] Introduce the relation Indian history and Competitive Examination for the students.
- 2] To aware the students about various Competitive Examination.
- 3] To facilitate the students to take up the challenges of appearing for Competitive Examination.
- 4] To gate the information about the exams conducted for the entry into the jobs.
- 5] To explain the various important events in Indian history
- 6] To develop self-study techniques of history subject useful for competitive examinations.

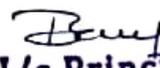
All Field project have been checked and evaluated by Mr. Pantulwar R.G head of History Department and Mr. Shejul B.R Asst.Professor of History Department. Out of them three were best project selected as follows-

Sr.No	Name of the Students	Name of the Topic	Rank
1	Miss. Shinde Namrata Dhananjay	Indian History for Competitive Examination	1 st
2	Miss. Sarvade Aarti Dilip	Indian History for Competitive Examination	2 nd
3	Mr. Jadhav Babasaheb Ramchandra	Indian History for Competitive Examination	3 rd

Learning Outcomes:

1. Understand various opportunities in competitive examinations.
2. Students will be aware of the competitive examinations
3. History knowledge Utilize for professional jobs.
4. Skills will be develop for self-study of history units suitable for Various competitive examinations.
5. Students knows History subject importance UPSC, MPSC, Staff Selection Bank, Railway, Army, Police, Post office etc. Examination


Head, Department of History
KNBAC & VPS College, Bhosare.


I/c. Principal
K.N. Bhise Arts, Commerce & Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar Bhosare, Dist-Solapur

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
**K. N. BHISE ARTS, COMMERCE AND VINAYAKRAO PATIL SCIENCE
COLLEGE, VIDYANAGAR, BHOSARE**
Department of Geography

Field Project Report

Year-2021-22

Department of Geography conducts so many Programmes such as, Guest lectures, Seminars, Conferences and study tour for the students to enrich their subject knowledge, improve their stage daring and to mold their career for bright future. As well as department tries to create awareness among the students about social values and their responsibilities to protect environment. Because of that department of geography distribute the project work among the students.

Thus, in 30 January, 2022 Department has allocated project work among the student of B.A.III. and actual field survey was carried out at 30 April 2022. So many project topics have been suggested by Solapur University Solapur these topics are related to present social issues and Natural hazards and local issues or problems but ultimate right has been given to students to choose their topic as per their interest, comfort and Convenient. The title of the Project work was 'The Population study of Tadavale of Madha tahsil, Dist-Solapur' 'माढा तालुक्यातील तडवळे गावचा लोकसंख्येचा अभ्यास' Ample information has been given in classroom while teaching about Regarding Project work, Department had provided project related e-Contents, books and Magazines from college Library.

32 students have completed their projects work. The topics was related to Geographical scenario of village or town in which students are living,

A) Objectives of project work: -

- 1] Introduce the Geographical Research Techniques for the students
- 2] Promote the students to research in Geographical and Social issues of their surrounding Area
- 3] Promote the awareness among the students about environmental, Physical and social issues by authentic sources.
- 4] Create awareness among the students about importance of protection and conservation of the Natural Resources.

- 5] Increase the Observation, Description and interpretation capacity of the students.
- 6] Feed the curiosity about local issues among students and the society.
- 7] To prepare the students to handle the surveying equipment.

B] Nature of the Research :-

Students have freedom to select the research topic as per their Convenience and interest. In Geographical Project Work includes Observation, Field work, Interpretation, Narration, and Description these research tools can be used by students. Observation, interview and questionnaire tools are used to collect data.

These project work have been checked and evaluated by Dr. Nagare V.B. Asst. Professor of the Department of Geography and examine by P.S.A.H solapur university Examiner.

C] Outcome of project work: -

- 1] Students have become well aware about different research techniques in Geography
- 2] Students have become able to demarcate the Geographical and Social issues of their surrounding Area
- 3] Students knew to find out the major environmental problem.
- 4] Students aware about importance of protection and conservation of the Natural Resources.
- 5] From this project students become able to find out there hidden quality.
- 6] Students developed there quality about how to do field survey.
- 7] The students took the knowledge to handle the Geographical surveying equipment.
- 8] Students taught to drown Maps and Charts with the help of Computers.



I/c.Principal
K.N.Bhise Arts,Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar Bhosare,Dist-Solapur

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. BHISE ARTSCOMMERCE AND VINAYAKRAO PATIL SCIENCE
COLLEGE VIDYANAGAR, BHOSARE
DEPARTMENT OF GEOGRAPHY

Project work Competed Students List 2021-22

Project name – 'माढा तालुक्यातील तडवळे गावचा लैकासंख्येचा अभ्यास

SR. NO	NAME OF THE STUDENTS
1	RUTUJA SUNIL RAJPUT
2	SAKSHI RAJENDRA KHEDKAR
3	MANISHA BHIBHISHAN KAMBLE
4	RAJNANDINI ANANTRAO SONAVANE
5	JYOTI BHARAT SHINDE
6	AMRUTA SUDAM KALE
7	GEETANJLI NAMDEV BAGAL
8	MUMTAJ SHAMSHUDDIN MULANI
9	RUTUJA DATTATRAY RAUT
10	KAJAL MADHUKAR GAIKWAD
11	LAXMI GANGARAM SALUNKHE
12	SWATI SARJERAO DHEKANE
13	SHARIFA SALIM SHAIKH
14	AJIT VISHNU GHUGE
15	SAMADHAN APPA BEDRE
16	GANESH SIDDHESHWAR DALVI
17	DIPALI KAILAS GODASE
18	SURAJ ARJUN GAVALI
19	TUSHAR SATISH BABAR
20	ROHIT CHANDRAKANT CHAVAN
21	SURAJ SHIVAJI KAPARE
22	SAGAR PANDURANG JANRAO
23	AUDUMBAR SANDESH JANRAO
24	RESHMA DNYANDEO BANSODE
25	SUNIL VASANT MASKE
26	PRAVIN DILIP KOLI
27	SATYAM SUNIL GITE
28	KUMAR KALYAN OHOL
29	SAUMITRA MACHINDRA ANANTKAWALAS
30	GANESH PRAKASH JAGTAP
31	ANIKET VASUDEO MANE
32	AKSHAY NAGNATH THORAT



I/c.Principal
K.N.Bhise Arts,Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar Bhosare,Dist-Solapur

Photo gallery of Field Project



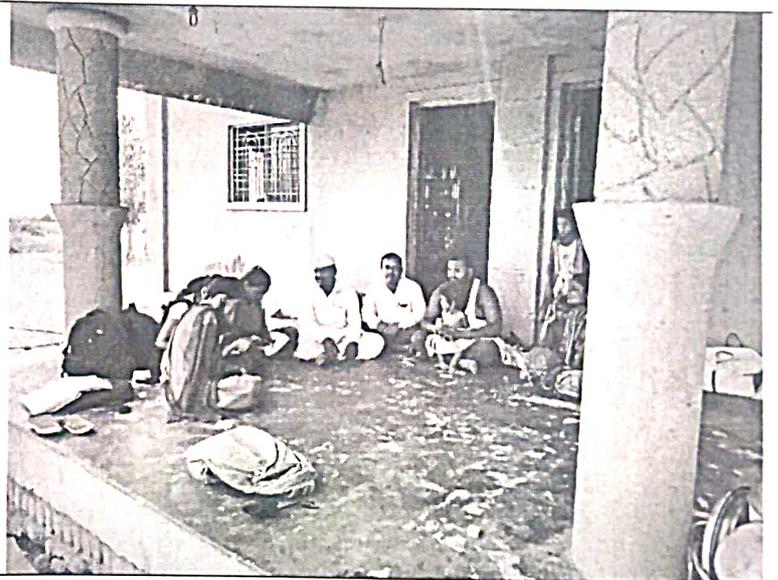
Survey at Tadvale Village Groupe - 1



Survey at Tadvale Village Groupe - 2



Survey at Tadvale Village Groupe - 3



Survey at Tadvale Village Groupe - 4

Bhise

**I/c.Principal
K.N.Bhise Arts,Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar Bhosare,Dist-Solapur**

पुण्यब्लोक अहिल्यादेवी होळकर भोलापूर विद्यापीठ,
भोलापूर अंतर्गत

माढा तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळाचे

के.एन. भिक्षे. आर्ट्स, कॉमर्स अण्ड विनायकराव पाटील
भायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे (कुईपाडी)

प्रकल्प लेखन ग्रहणाल

विद्यार्थ्याचे नाव :- Khedkar Sakshi Rajendra.....

वर्ग :- B.A.III..... परीक्षा क्रमांक :- 903513.....

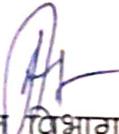
रोल नंबर :- 1502..... बेंच नंबर :- 1.....

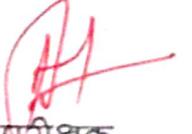
प्रकल्पाचे शिर्षक:- ' माढा तालुक्यातील तडवळे गावचा लोकसंख्येचा
भौगोलीक अभ्यास'

मार्गदर्शक प्राध्यापकाचे नाव : डॉ. नागरे विकास भाऊपाटील

सन २०२१- २०२२


मार्गदर्शक प्राध्यापक


भूगोल विभाग प्रमुख


परीक्षक
30/06/2022

के.एन. भिक्षे. आर्ट्स. कॉमर्स ग्रुण्ड विनायकराव पाटील
सायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे (कुडूपाडी),
ता. माढा जि. सोलापूर.

प्रमाणपत्र

सी.ए. भाग III भूगोल प्रात्यक्षिक या विषयाच्या पूर्ततेसाठी

श्री. / कु. .Khedkar...S.vkshi.....Rajendra.....

या विद्यार्थ्याने 'माढा तालुक्यातील तडवळे गावचा लोकसंख्येचा
भौगोलीक अभ्यास' या विषयावर माझ्या मार्गदर्शनाखाली प्रकल्प
अहवाल काम पूर्ण केले असून, ते यापूर्वी कोठेही प्रसिद्ध झालेले
नाही. असे प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.

मार्गदर्शक

डा. नागरे व्ही. सी

प्राध्यापकाची स्वाक्षरी व नाव

दिनांक २५ / ०६ / २०२२

आनुकमणिका

अनु. नं.	प्रकरणाचे नाव	पेज नं.
१.	आभ्यास क्षेत्राचे पास्ताविक	५
१.१.	पास्तावीक	५
१.२.	आभ्यास क्षेत्र	६
१.३.	स्थाननिश्चीती नकाशा	७
१.४.	आभ्यास क्षेत्राची प्राकृतिक रचना	८
१.४.१	हवामान	८
१.४.२	नदी प्रणाली	८
१.४.३	मृदा	८
१.४.४	खडक	८
१.४.५	वनस्पती	८
१.४	अभ्यासाचे महत्त्व	८
२	अभ्यासाचे हेतु आणि उद्दीष्टे	१०
२.१	पास्तावीक	१०
२.२	हेतु आणि उद्दीष्टे	११
२.३	संहतीचे संग्रहण	११
२.३.१	प्रथमिक महितीचा वापर	११
२.३.२	द्वितीय महितीचा वापर	१२
२.४	संशोधन पध्दती	१२
३	संदर्भ ग्रंथाचा आढावा	१३
३.१	पास्तावीक	१३
३.२	संदर्भ ग्रंथाचा आढावा	१४
४	तडवळे गावचा लोकसंख्येचा भौगोलीक अभ्यास	१८
४.१	पास्तावीक	१८
४.२	तडवळे गावचा लोकसंख्येचा भौगोलीक अभ्यास	१९
५.	निष्कर्ष व अनुमान	२९
४.१	पास्तावणा	२९
४.२	निष्कर्ष व अनुमान	२९
५	संदर्भ ग्रंथ	३१

प्रकरण : १

आभ्यास क्षेत्राचे प्रास्ताविक

१.१ प्रास्ताविक :

माढा तालुक्यातील तडवळे या गावाच्या लोकसंख्येचा सखोल संशोधनाच्या भौगोलिक अभ्यास हा प्रकल्प विषय अध्ययनाच्या दृष्टिकोनातून अध्ययनासाठी निवडला आहे. लोकसंख्या हि देशाची संपत्ती समजली जाते. जितकी जास्त लोकसंख्या तेवढी जास्त क्रयशक्ती व जेवढी जास्त क्रयशक्ती तेवढे जास्त त्या देशाचे उत्पन्न यासाठी लोकसंख्येचा संशोधनाच्या दृष्टिकोनातून सखोल अभ्यास करणे जुरीचे ठरते. लोकसंख्येचा सखोल भौगोलिक अभ्यास संशोधनाच्या दृष्टिकोनातून अध्ययनासाठी निवडल्यामुळे तडवळे या गावातील शैक्षणिक समस्या, स्थलांतराच्या समस्या, समस्या, आरोग्याच्या समस्या, बाल रोजगार, हुंडाबळी या सारख्या समस्या समजण्यास मदत होवून त्यावरली योग्य उपाययोजना करण्यात मदत होते. ज्या ठिकाणी साधनसंपत्ती पेक्षा लोकसंख्या जास्त असते. अशा प्रदेशात अधिकतम लोकसंख्येचा प्रदेश असे म्हणतात. उदा:-भारत देश हा अधिकतम लोकसंख्येच्या प्रदेशात येत. ज्यावेळेस लोकसंख्या व साधनसंपत्ती हि सम प्रमाणात असते. तेव्हा त्यास पर्याप्त लोकसंख्या प्रदेश असे म्हणतात. प्रदेशातील साधनसंपत्तीच्या वापरासाठी त्या प्रदेशामध्ये लोकसंख्या अपुरी पडत असेल. तर त्या लोकसंख्येन न्यूनतम लोकसंख्या असे म्हणतात. लोकसंख्या म्हणजे एखाद्या भौगोलिक प्रदेशात राहणाऱ्या व्यक्तींची संख्या होय. लोकसंख्या मोजण्याला जनगणना किंवा खानेसुमारी असे म्हणतात. 11 जुलै हा दिवस विश्वलोकसंख्या दिन म्हणून साजरा केला जातो. सध्याच्या जागतिक लोकसंख्येन विकसनशील देशांची लोकसंख्या साधारणत ८०% आहे आणि ती 2050 पर्यंत ८८% होण्याची शक्यता आहे. सध्याच्या भारतीय लोकसंख्यावाढीचे प्रमाण लक्षात घेता सन 2025 पर्यंत भारत चीनला मागे टाकून प्रथम क्रमांकावर येऊ शकेल. सध्याच्या जागतिक लोकसंख्येत भारताचा वाटा

17% आहे. परंतु जगाच्या एकूण भूभागापैकी फक्त 2.4% भूभाग भारताने व्यापलेला आहे. भारतीय लोकसंख्येत सुमारे 1.8 कोटींची भरपाई भर पडेल. लोकसंख्येच्या शहरीकरणाचे प्रमाण हा विकासाचा एक निर्देशांक आहे. वाढते शहरीकरण म्हणजे समाजाचे परंपरागत स्वरूप पालटून आधुनिकीकरण होणे. आधुनिक जगातील आर्थिक व्यवहार मुख्यतः शहरात पार पाडतात, तसेच उत्पदनातील किंवा प्राप्तीमधील वाढ शहरी पार्श्वभूमीवर अधिक प्रमाणात दिसून येते. आर्थिक वाढ शहरीकरणाला चालना देते आणि शहरीकरणामुळे अधिक वाढ होतो. हा परस्परक संबंध असल्यामुळे शहरीकरणाविषयी महत्त्वाची आहे. अभ्यासाच्या दृष्टीने लोकसंख्येचा अभ्यास करणे व त्यावरती परिणाम करणाऱ्या घटकांचा अभ्यास करणे महत्त्वाचे ठरते.

१.२ अभ्यास क्षेत्र :

अभ्यास साठी निवडलेले क्षेत्र महाराष्ट्र राज्यातील सोलापूर जिल्ह्यातील माढा तालुक्यातील तडवळे हे गाव आहे. ते पश्चिम महाराष्ट्र प्रदेशातील आहे. ते पुणे विभागाचे आहे. हे जिल्हा मुख्यालय सोलापूर पासून उत्तरेकडे 77 किमी आहे. राज्याच्या राजधानी पासून 345 किमी आहे. तसेच तडवळे गावची 2011 च्या जनगणनेनुसार गावची एकूण लोकसंख्या 1477 असून तेथील घरांची एकूण संख्या 315 अशी आहे. तडवळे गावातील महिलांची एकूण लोकसंख्या 47.5% म्हणजेच 702 एवढी आहे. तसेच तेथील महिला साक्षरता दर 30.1% म्हणजेच 444 एवढा आहे. याप्रमाणे तेथील पुरुषांची एकूण लोकसंख्या 52.5% म्हणजेच 775 एवढी आहे. आणि तेथील पुरुष साक्षरता दर 40.1% म्हणजे 472 एवढा आहे. यावरून तडवळे गावचा एकूण साक्षरता दर 70.2% म्हणजे 1052 एवढा आहे. तसेच तडवळे गावातील एकूण कार्यरत लोकसंख्या 50.6% म्हणजेच 747 एवढी आहे. तडवळे गावातील हवामान उष्ण कोरडे प्रकारचे आहे. त्याच्या या वातावरणात वर्षभर बदल होत असतो. तेथील उन्हाळा मार्च ते मे तापमान कमीत कमी व जास्तीत जास्त 24^oते 37^oएवढे आहे. तसेच तडवळे गावची समुद्रसपाटीपासूनची उंची 482 मीटर एवढी आहे. तडवळे गावापासून चिंचगाव 4 किमी, भोसरे 4 किमी,

घाटणे 5 किमी, वडशिंणे 5 किमी, शिंदेवाडी 6 किमी ही तडवळे गावच्या जवळची गावे आहेत. उत्तरेकडे परांडा तालुका, दक्षिणेस मोहोळ तालुका, पश्चिमेस करमाळा तालुका यांनी वेढलेले आहे. यावरून तडवळे गावचा अभ्यास करता या प्रकारचे क्षेत्र आढळून येते.

१.३ माठा तालुक्यातील तडवळे गावचा स्थाननिश्चिती नकाशा

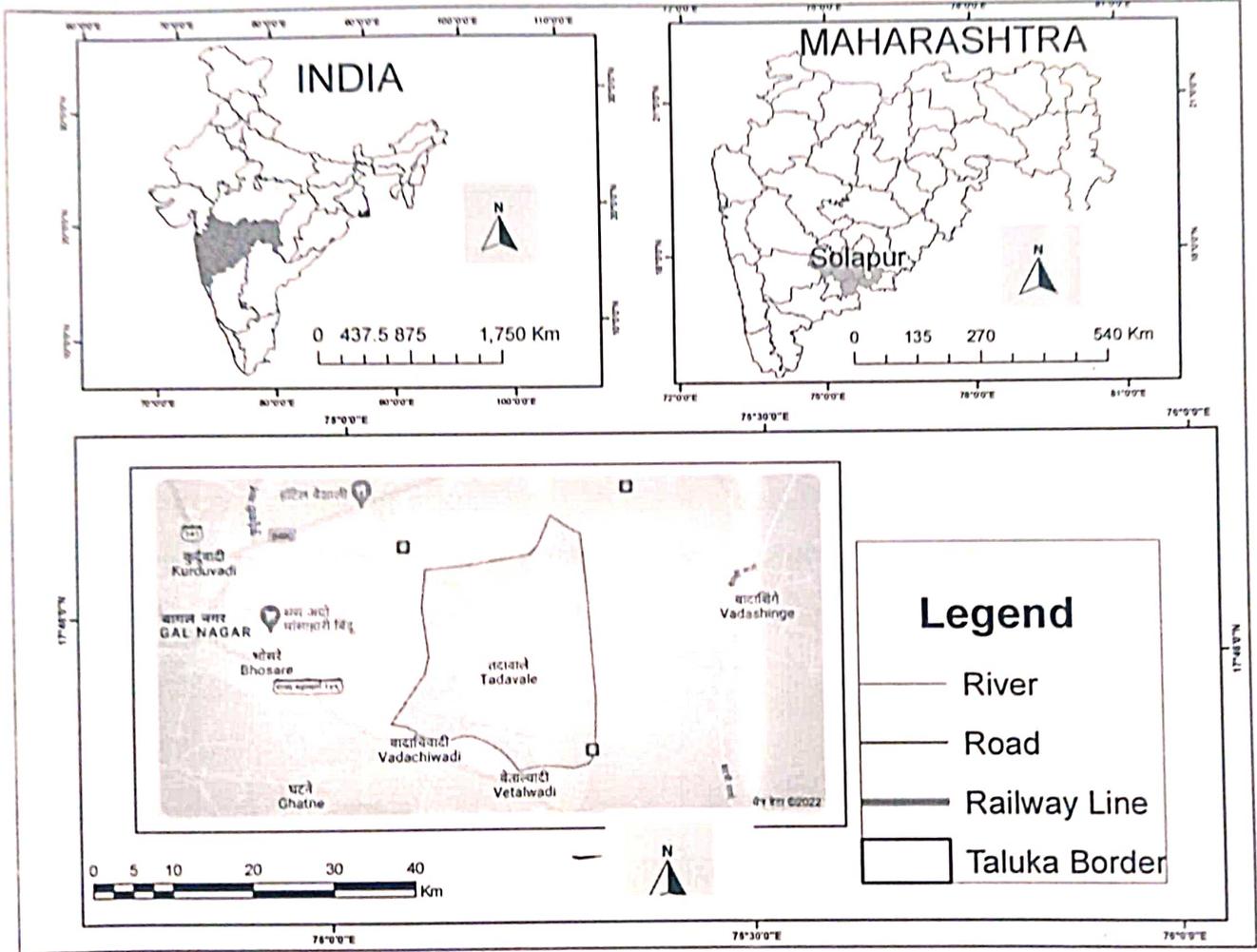


Fig .1. Location Map of the study area

१.४. प्राकृतिक रचनाः

१.४.१ हवामान :

अभ्यासासाठी निवडलेले क्षेत्र हे पश्चिम महाराष्ट्रातील असून या प्रदेशातील हवामान उष्ण व कोरड्या प्रकारचे आहे . यात वर्षभर बदल होत असतो . ऋतूनुसार बदल होत असतात . उन्हाळा हा मार्च ते मे पावसाळा हा जून ते सप्टेंबर हिवाळा हा ऑक्टोबर ते फेब्रुवारी या माहिण्यात असतो . अभ्यासासाठी निवडलेल्या क्षेत्राचे सरासरी तापमान २८ °C असते . किमान तापमान हे ३९°C पर्यंत जाते तर कमाल तापमान २४°C पर्यंत येते . या ठिकाणी सरासरी वार्षिक पाऊसाचे प्रमाण ५८४ . ३० मी . मी . इतके आहे .

१.४.२ नदी प्रणाली तडवळे या गावापासून १२ किलोमीटर वरती सीना नदी आहे.

१.४.३. मृदाः

अभ्यासासाठी निवडलेले क्षेत्रात जमीन ही प्रामुख्याने उथळस्वरूपाची आहे . सीना नदीच्या आसपासच्या प्रदेशातील जमीन माज काळी रेगूर मृदा व उत्तम खोली असलेली आढळते . या मृदेमधून ज्वारी, तेलविया ऊस कापूस, मका, गहू, डाळी, वाजरी इ . अनेक पिके घेतली जातात .

१.४.४. खडकः प्रकल्पाच्या अभ्यासासाठी निवडलेले क्षेत्र हे पश्चिम महाराष्ट्रातील असल्याने येथे वेसॉल्ट हा अग्निजन खडकापासून तयार झालेला खडक आढळतो . या खडकाचे वैशिष्ट्य म्हणजे हा अच्छिद्र खडक आहे व पाणी धरून ठेवण्याची क्षमता त्याच्यात जास्त असते . त्यामुळे येथील विहीर , वारव, कूपनलिका यांना वर्षभर पाणी असते .

१.४.५ वनस्पती :

अभ्यासासाठी निवडलेल्या क्षेत्रात वनस्पती विखूरलेल्या आढळतात . माढा तालुका सोलापूर जिल्हात येतो . सोलापूर जिल्हा पर्जन्य छायेच्या क्षेत्रात येतो यामुळे येथे पर्जन्य अल्प प्रमाणात असते . म्हणून येथील वनस्पती उन्हाळ्यात पानाळ करतात किवा पानझड होते . उदा . वड, वाभूळ, निलगिरी, निंब इ . अनेक प्रकाराच्या वनस्पती आढळतात .

१.५. अभ्यासाचे महत्त्वः

अभ्यासासाठी निवडलेले क्षेत्र हे माढा तालुक्यातील तडवळे हे आहे. या ठिकाणी संशोधनातील महत्त्व पुढीलप्रमाणे सांगता येईल माढा तालुक्यातील तडवळे या गावच्या लोकसंख्येचा सखोल भौगोलिक अभ्यास केल्यामुळे तेथील लिंगगुणोत्तर, साक्षरता , निरक्षरता जन्मदर व मृत्युदर, वार्षिक

उत्पन्न, व्यवसाय, स्थलांतर, दारिद्र्य रेषेखालील लोक, लोकसंख्येचे वितरण, बालविवाह, लोकसंख्या वरती परिणाम करणारे घटक या विषयी पूर्ण माहिती घेऊन अजून चांगल्या प्रकारे काही नियोजन व उपाय योजना करता येतील याची माहिती मिळते. गावाचा विकास होण्यासाठी अजून कोणत्या उपाययोजना करता येतील हे समजते. रोजगाराअभावी इतर ठिकाणी लोकांचे झालेले स्थलांतर समजून येते व त्यावर ती उपाय योजना म्हणून लोकांना गावांमध्ये रोजगार भेटावा व स्थलांतर थांबावे याविषयी कोणत्या उपाययोजना करण्याची गरज आहे हे समजते. तसेच आरोग्याच्या व शैक्षणिक सोयी सुविधा गावातील प्रत्येक लोकांपर्यंत कशा पद्धतीने पोहोचवता येतील याच्या दृष्टीने या अभ्यासाचे महत्त्व आहे. तडवळे गाव हे माढा तालुक्यातील पर्जन्य छायेच्या परिसरामध्ये असल्यामुळे या ठिकाणी पर्जन्य अत्यल्प आहे. तडवळे गाव हे सीना नदी पासून 12 किलोमीटर असल्यामुळे या ठिकाणी पाण्याचा प्रादुर्भाव पाणीटंचाई जमिनीखालील पाण्याची पातळी अतिशय खोल गेलेली आहे. परिणामी या ठिकाणचे लोक जमिनीखाली 400 ते 700 फुटांपर्यंत वर बोरवेल्स घेतात तरीही बोरवेल्स ला पाणी उपलब्ध होत नाही त्यामुळे या गावातील सुशिक्षित, उच्चशिक्षित लोकसंख्येचा वर्ग हा शहराच्या ठिकाणी स्थलांतरित झालेला दिसतो. तसेच या ठिकाणचे शेतकरीवर्ग हा आपली उपजीविका पूर्णता: हा शेतीवर अवलंबून राहू शकत नाही कारण दरडोई उत्पन्न हे या गावचे अत्यल्प आहे. म्हणून या ठिकाणचा शेतकरी वर्ग, कष्टकरी वर्ग, शेत मजुर वर्ग, हा शेती वरती आधारित पूरक व्यवसाय अवलंबून असतो. हे या गावचे मुख्य वैशिष्ट्य आहे. सदर समस्येमुळे आम्ही लोकसंख्येच्या संशोधनासाठी व काही उपाय योजना साठी या गावची संशोधनाच्या दृष्टीने निवड केलेली आहे.

प्रकरण : ६

संदर्भ ग्रंथ

1. अग्रवाल,एस.एन (1967). लोकसंख्या नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया न्यू दिल्ली,PP-140
2. डॉ नोव्हेंबर) प्रकाश सावंत .2017), फडके पब्लिकेशन, शिवाजी पेठ कोल्हापूर .PP 1 to 116.
3. डॉ. एस. एस. मस्के व इतर (नोव्हेंबर 2021), निराली प्रकाशन अभुदय प्रगती ,1312
शिवाजीनगर, जंगली महाराज रोड, पुणे 41 10 05 (PP1.1 TO 4.41)
4. खतीब,के.ए(2014). लोकसंख्या भूगोल भारती मुद्रणालय कोल्हापूर, pp-102.
5. डाॅ. फातिमा सैय्यद (2014). लोकसंख्या भूगोल भारती मुद्रणालय कोल्हापूर, pp-19 To
28.
6. डॉ राजेंद्र सिताराम पवार (2020) अथर्व पब्लिकेशन धुळे,17 देवीदास काॅलनी,वरखेडी रोड
धुळे 424001
7. डॉ. सतीश जाधव एज्युकेशनल पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्युटर्स.
P.P 183.
8. प्रा.देवेंद्र ए. मस्की व इतर अथर्व पब्लिकेशन जळगाव. P.p 144.
9. डॉ.अर्जुन हरिभाऊ मुसमाडे(2 जानेवारी 20 21) महाविद्यालय खडकी, पुणे.p.p 1.1 to 4.4
- 10.डॉ स्नेहल निवृती कासार निराली प्रकाशन,पुणे.(2021)p.p 1.1 to 4.4
- 11.डॉ. सुदर्शन अण्णासाहेब आहेर (2020) अथर्व पब्लिकेशन धुळे,17 देवीदास
काॅलनी,वरखेडी रोड धुळे 424001
- 12.डॉ. पोपट सावळेराम कुदूनर (2020) रंगराव प्रशांत पाटील पब्लिकेशन
- 13.अंकुशराव आहेर व इतर प्रकाश पब्लिकेशन, पुणे. P.p1 to 121.

Study Tour Report:

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College, Bhosare
Study Tour/Field Visit (2021-2022)

Study tour/Field Visit for B.Sc.: III& II

Field Visit Report Year- 2021-22

Name/Title of the Field Visit: Field Visit/Study tour to Savitribai Phule Pune University,
Pune

Date of Commencement: 26/04/2022	Faculty: Science	Department (If any): PHYSICS		Name and Phone Number of In-charge/Guide Dr. Ajinkya M More 9422733371
Date of End:26/04/2021				
Total days for :01 day	Location/Area Pune	Class/group		Nature of the : Class room/Field/Any other
		Number of Students present	Number of teachers involved in project	
		27	3	Field/Institute

Support/ Assistance/Non-teaching staff: Mr. Bhushan Shirskar

General Information about the study tour:

Statement of the Problem	To learn about various characterizations instruments and to learn thin film deposition methods for optoelectronic devices
Objective/s	To understand the procedure, methods and collecting information from physics departments of the university and their research instruments
Methodology	Observation and discussions, interactions and collections, documentation and recording, photographs and noting
Expected Outcome	Student can be enabled to develop observation skills about research instrumentation and thin film deposition methods



Head, Department of Physics
K.N.BAC & VPS College, Bhosare.


Principal

K. N. Bhise Arts, Comm. & Vinayakrao
Patil Science College,
Vidyanagar Bhosare, Dist. Solapur

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College, Bhosare

Report and Outcomes of the Field visit/Study Tour (2021-2022)

The department of physics had organized a Field Visit/Study tour for B.Sc. III (Physics) and B.Sc. II students for 1 day on 26/04/2022 at SPP University, Pune. Total number of students participated in the field visit was 27 plus 3 faculty members.

The places visited:

Department of Physics, SPP University, Pune and Phoenix mall Pune. The students were interacted with the professors of the university as well as research students discussed about research area in the field of Material physics, Nuclear Physics, Optoelectronic devices and future scope of the subject.

Outcomes:

Students visualize what they study in theory and learn much more than what is in their syllabus which, in lot many ways, helps them to understand the subject matter in a much better way. Students learn about preparation methods of thin film and their use in various applications with different characterization techniques.



Head, Department of Physics
KNBAC & VPS College, Bhosare



Principal
K. N. Bhise Arts, Comm. & Vinayakrao
Patil Science College,

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College, Bhosare

Student List of Field Visit/Study Tour (2021-2022)

B.Sc. II (Boys)

Sr. No.	Name of the student
1	SANTOSH ABHIMAN MORE
2	AKASH DIPAK ADLINGE
3	KISHOR MANIK BONGALE
4	ROHIDAS SHIVAJI AWACHAR
5	NAVNATH VITTHAL JAGTA
6	BHARAT GAUTAM KHARE
7	DATTATRAY RAMCHANDRA GORE
8	SHUBHAM GANESH PATIL
Total Boys	
8	

B.Sc. II (Girls)

Sr. No.	Name of the student
1	SAKSHI DATTATRAY BAGAL
2	ADITI VIJAYKUMAR GODASE
3	NAMRATA NITIN DEVKAR
4	RADHIKA GOVARDHAN BAGAL
5	NOOPUR VINAYAK DIXIT
6	PRANJALI KALYAN MANDE
7	NEHA GANESH KALE
8	NIKITA GANESH KALE
9	SHUBHANGI SATISH WAGH
Total Girls	
9	
Grand Total	
17	

B. Chitambar

Head, Department of Physics
KNBAC & VPS College, Bhosare.

P. B. Patil
Principal

K. N. Bhise Arts, Comm. & Vinayakrao
Patil Science College,
Vidyanagar Bhosare, Dist. Solapur

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College, Bhosare

Student List of Field Visit/Study Tour (2021-2022)

B.Sc. III (Boys)

Sr. No.	Name of the student
1	MANGESH SATISH SHINDE
2	AKSHAY CHANDRAKANT MORE
3	RUSHIKESH SHAHAJI MORE
4	SOPAN SHAHAJI DHERE
5	RANJIT SURESH GADE
Total boys	
5	

B.Sc. III (Girls)

Sr. No.	Name of the student
1	NIKITA ASHOK TALEKAR
2	ANKITA KURMADAS BAGAL
3	HARSHADA CHANDRAKANT YADAV
4	GEETANJALI VILAS PATIL
5	BHAGYASHRI VILAS PATIL
Total Girls	
5	
Grand Total	
10	

Total Students:

Total students of B.Sc. II	Total students of B.Sc. III
17	10
Grand total of students	27


Head, Department of Physics
K.N.BAC & VPS College, Bhosare.

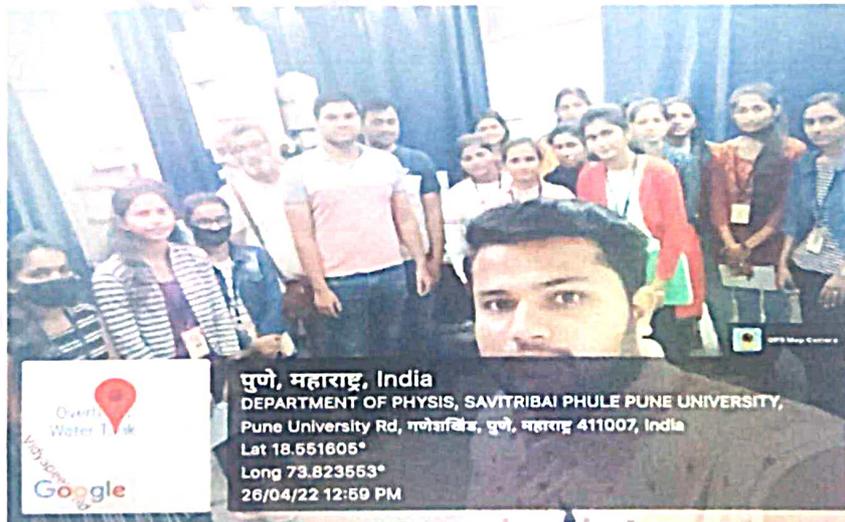

Principal
K. N. Bhise Arts, Comm. & Vinayakrao
Patil Science College,
Vidyanagar Bhosare, Dist. Solapur.

Study tour:

Study tours aim at building life skills such as team work, communications, problem solving skill, decision making skills etc. Slow as well as advance students can get interactive learning, social interactions, new type of experience; better exposure, cultural observations, as well as independent thinking can be achieved through study tours. Students gain a better perspective of the world around them by going on educational/study tours as they are brought in direct contact with new situations which prepare them for facing challenges in their upcoming professional lives. Following report shows the of study tour of B.Sc. II and III students who visited renowned SPP University.



Demo of characterization techniques from Ph.D. scholar to our students from SPP university



Demo of characterization techniques from Ph.D. scholar to our students from SPP university

B. K. Patil

Head, Department of Physics
KNBAC & VPS College, Bhosare.

B. N. Patil
Principal

K. N. Bhise Arts, Comm. & Vinayakrao
Patil Science College,
Vidyanagar Bhosare, Dist. Solapur



Out side the campus of Physics department, SPP university



Photograph showing team spirit at the lunch in the study tour

Bhishit

Head, Department of Physics
KNBAC & VPS College, Bhosare.

Bhishit
Principal

K. N. Bhise Arts, Comm. & Vinayakrao
Patil Science College,
Vidyanagar Ehosare, Dist. Solapur



Dnyaneshwar Abhinavadevi Holkar Solapur University

Dnyanteerth Nagar, Kegaon, Solapur-Pune National Highway, Solapur- 413255.

<https://su.digitaluniversity.ac/>

Blank Mark List For

B.A.(Hons)(with Credits) - Regular-CBCS Pattern 2021-22 - B.A.-III - Sem-VI For March 2022

College : K.N.Bhise Arts and Commerce College (KNB), Vidyanagar, Kurduwadi-Paranda road

Paper Name: Certificate Course in Financial Market Theory CA and IIA Count of Student: 21

(Max Mark:50 Min Mark: 27)

Sr. No.	Seat Number	PRN	Student Name	Project Marks	Exam. Marks	Total
1	1903474	2019032500034741	MARKHEDKAR PRAYOGITA BANDURANG	9	34	43
2	1903495	2019032500034957	SATAV DIPAK MARUTI	8	34	42
3	1903532	2019032500035326	JAGTAP SHROTI SHAHAJI	10	28	38
4	1903538	2019032500035381	GADE DIVA MAHADEV	9	35	34
5	1903544	2019032500035446	TAMBOLI AYESHA RAMJAN	10	33	43
6	1903555	2019032500035551	MORE SAKSHI PRAKASH	9	30	39
7	1903559	2019032500035597	PANDHARE VAISHALI RAVINDRA	9	17	27
8	1903566	2019032500035663	BAGAL ADITYA ANIL	10	29	39
9	1903582	2019032500035825	AJGARE DINESH NAGNATH	9	25	34
10	1903590	2019032500035906	GAIKWAD MOHAN HANUMANT	8	17	27
11	1903601	2019032500036016	KAMBLE KALYAN LAXMAN	8	30	38
12	1903605	2019032500036055	MARKAD SANSKAR SANTOSH	8	18	26
13	1903796	2019032500037967	SURVASE SHVETA DIPAK	10	36	46
14	1903806	2019032500038062	BAGWAN NAMIRA ANIS	8	26	34
15	1904475	2019032500044751	CHOPADE PRIYANKA BALASAHEB	10	35	45
16	1904508	2019032500045085	PATHAN KAJAL AYUBKHAN	10	17	27
17	1904515	2019032500045151	SARVADE SUPRIYA KAILAS	10	22	32
18	1904528	2019032500045286	KOLI RITESH RAMESH	8	27	35
19	1904636	2019032500046363	KADAM TUSHAR RAJENDRA	8	31	39
20	1921100	2019032500211005	CHANDANE VIDYA SHANKAR	10	28	38
21			SHEMBADE RUTUJA CHANRAKANT	8	25	33



Madha Taluka Shikshan Mandal's

**K. N. BHISE ARTS, COMMERCE AND VINAYAKRAO PATIL SCIENCE
COLLEGE, VIDYANAGAR, BHOSARE**

Tal- Madha, Dist.- Solapur, Maharashtra. (India)

NAAC Accreditation 'A' Grade

Affiliated to

Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University, Solapur

Certificate

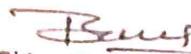
This is to certify that TAMBOLI AYESHA RAMJAN

*Has satisfactorily completed the Certificate Course in Financial Markets prescribed by the
Punyashlok Ahilyadevi Holkar Solapur University, Solapur in the department of Economics
of the college during the academic year 2021-2022 with grade A | B | C*

Date 30/12/2022


Signature of Faculty




Principal
K.N. Bhise Arts, Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar Bhosare, Dist-Solapur

* University Name :- Punyashlok
Ahilyadevi Holkar Solapur,
University.

* College Name :- K. N. Bhise
Arts, science and commerce
college, kurduwadi,

* Student Name :- Chopade
Priyanka Balasaheb

* Project Name :- Financial
Market.

* Teacher Name :- Prof.
Waghmare V. B.

* Department :- Department
of Economics

* Roll No :- 1613

* Date :-

Jeany
20/15/2022

A Study on Fluctuations of Share Prices in STOCK EXCHANGE

INDEX

SL No	CONTENT	PAGE NO	TEACHERS SIGNATURE
①	Overview of the Project	2	
②	Introduction	3	
	Capital	4	
	RSE	5	
	NSE	6	
③	25 companies in india list	7	
④	Top 10 companies based on market value	8 to 18	
⑤	Portfolio of companies	19 to 26	
⑥	Conclusion	27	
⑦	Bibliography	28	

ACKNOWLEDGEMENT

I want to express my special thanks of gratitude to my teacher as well as our principal, who gave me the golden opportunity to do this wonderful project on the topic with helped me in doing a lot of research. and I came to know about so many new things. I am thankful to them. Secondly, I would also like to thank my parents and friends who helped me a lot in finalizing this project within the limited time frame.

OVERVIEW OF THE PROJECT

The first stock exchange was officially formed in London in 1773, a scant 19 years before the New York stock exchange. Whereas the law restricting shares handcuffed the London stock Exchange [LSE] the NYSE has dealt in the trading of stocks, for better or worse since its inception. The NYSE wasn't the first stock exchange in the U.S however, that honour goes to the Philadelphia stock Exchange, but it quickly became the most powerful. Formed by bookers under the spreading boughs of a buttonwood tree, NYSE made its home on wall street. It was in the heart of all the business and trade coming to and going from the United States, as well as the domestic base for most banks and large corporations.

INTRODUCTION

A stock exchange, securities exchange, or bourse is a facility where stock brokers and traders can buy and sell securities, such as shares of stock and bonds and other financial instruments. Stock exchanges may also provide for facilitates the issue and redemption of such securities and instruments and capital events including the payment of income and dividends.

To be able to trade a security on a certain stock exchange, the securities must be listed there. Trade on a stock exchange is restricted to brokers who exchange. In recent years, various other trading venues, such as electronic communication networks.

CAPITAL MARKET

A capital market is a financial market in which long-term debt or equity backed securities are bought and sold in contrast to a money market where short-term debt is bought and sold. Capital markets channel the wealth of savers to those who can put it to long-term productive use, such as companies or government making long-term investments. Financial regulators like securities and exchanges Board of India (SEBI), Bank of England (BoE) and the U.S securities and exchange commission (SEC) oversee capital market to protect investors against fraud, among other duties.

Transactions on capital markets are generally managed by entities within the financial sector or the treasury departments of government and corporations, but some can be accessed directly by the public. As an example, in the United States, any American citizen with an internet connection can create an account with Treasury Direct and use it to buy bonds in the primary market, though sales to individuals form only a tiny fraction of the total volume of bonds sold.

BOMBAY STOCK EXCHANGE

The Bombay Stock Exchange (BSE) is an Indian stock exchange located at Dalal Street Mumbai. Established in 1875, the BSE is Asia's first stock exchange. It claims to be the world's fastest stock exchange, with a median trade speed of 6 micro-seconds. It is also the world's 10th largest stock exchange with an overall market capitalization of more than \$2.3 trillion as of April 2018.

Premchand Roychand founded the Bombay Stock Exchange. He was one of the most influential businessmen in the 19th century. A man who made a fortune in the stock broking businesses and came to be known as the Cotton King, the Bullion, or just the Big Bull.

NATIONAL STOCK EXCHANGE

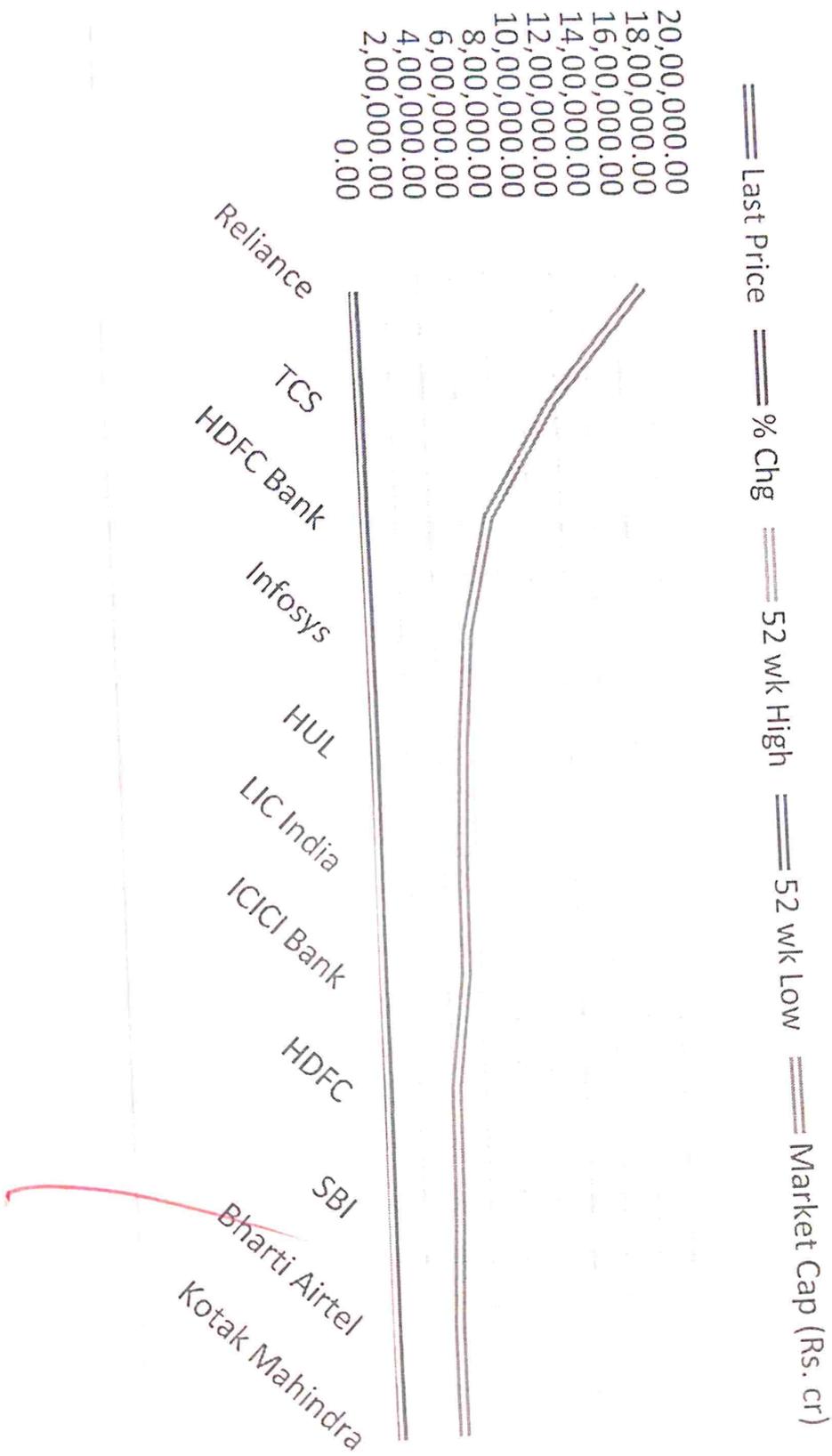
The National Stock Exchange of India Limited (NSE) is the leading stock exchange in India, located in Mumbai. It is established in 1992 as the first demutualized electronic exchange to provide in India, and so it was the first exchange to provide a modern fully automated system. Vikram Limaye is M.D and CEO NSE.

NSE has a total market capitalization of more than US \$ 2.7 Trillion making it the world's 11th largest stock exchange as of April 2018. NSE flagship index, NIFTY 50, the 50 stock index is used extensively by investors in India and around the world as a barometer of Indian capital markets. Nifty Fifty Index was launched in 1996 by the NSE

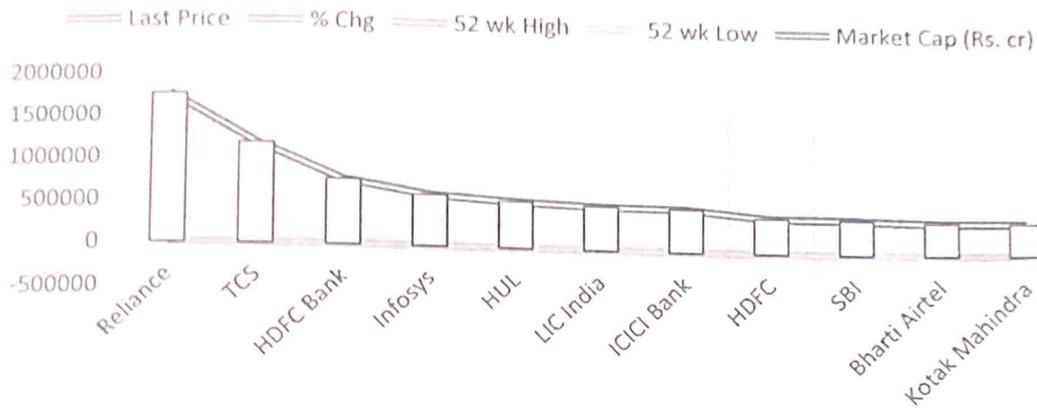
Top 25 Companies in India

Sr No	Companies Name	opening price 23-5-22	closing price 23-5-2022	Profit or loss
1)	Wipro	463.80	457.50	6.3
2)	Tata consultancy services	3,304.80	3,267.00	37.8
3)	Infosys	1,455.10	1,450.05	5.05
4)	HCL Technologies	1,026.35	1,015.00	11.35
5)	Reliance Industries	2,631.50	2,593.00	38.5
6)	HDFC Bank	1,314.00	1,299.10	14.9
7)	ICICI Bank	709.55	708.80	0.75
8)	Larsen & Toubro	1,545.00	1,604.10	-59
9)	ITC Ltd	280.00	273.05	6.95
10)	Hindustan Unilever	2,309.00	2,306.35	2.65
11)	State Bank of India	463.10	459.50	3.6
12)	NTPE	154.40	148.40	6
13)	Axis Bank	673.00	668.55	4.45
14)	Rhathi Airtel	681.80	679.60	2.2
15)	Kotak Mahindra Bank	1811.00	1829.15	-18.15
16)	Tata steel	1,097.00	1,001.55	95.45
17)	Indian oil corporation	117.60	116.70	0.9
18)	Maruti Suzuki	7,800.10	7,776.10	24
19)	oil & Natural gas corpor-	161.75	154.65	7.1
20)	Bajaj Auto	3,836.00	3,770.00	66
21)	BPC Ltd.	331.00	326.95	4.05
22)	Tata steel Ltd	621.00	631.00	-10
23)	Sun Pharmaceutical	920.00	916.00	4
24)	coal India	185.95	182.40	3.55
25)	Asian paints	3,143.95	3,130.05	13.9

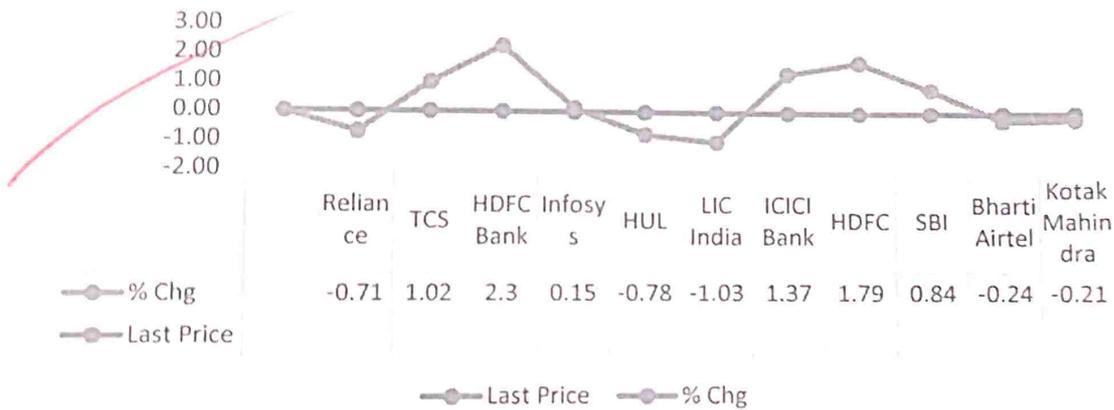
TOP COMPANIES MARKET CAP



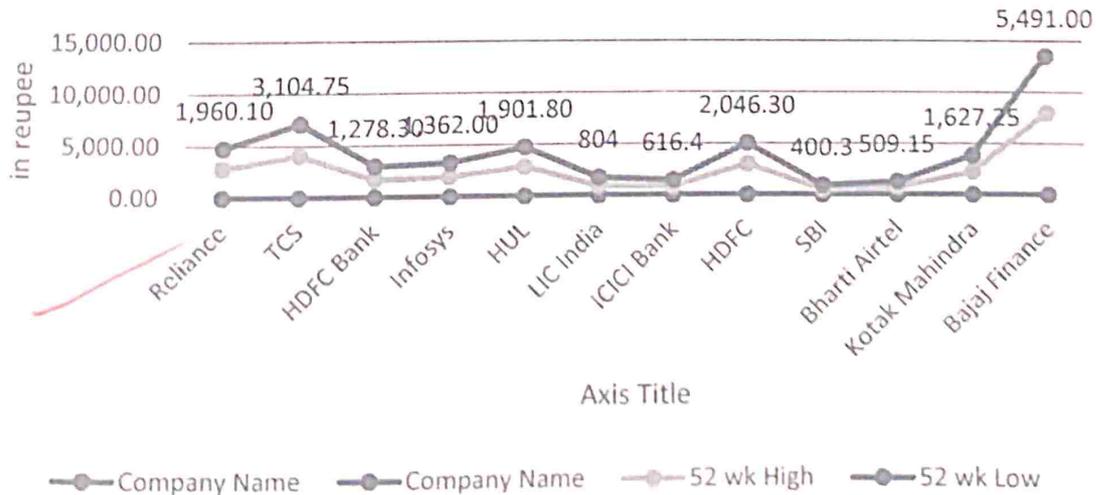
TOP COMPANIES MARKET CAP



last Price Change in Percentage



52 Wk High and 52 wk Low



Top 10 Companies Based on Market Value

Company Name	Market value As on 18-5-2022	Market value As on 23-5-2022
① Reliance industries	2,540.00	2,631.50
② Tata con' Services	3,465.00	3,304.80
③ HDFC Bank	1,324.05	1,314.00
④ HUL	2,237.90	1,026.35
⑤ HDFC	1,324.05	1,314.00
⑥ ICICI Bank	712.35	709.55
⑦ Bajaj Finance	5890.00	3,836.00
⑧ SBI	467.90	463.10
⑨ Bharati Airtel	721.00	681.80
⑩ Infosys	1,522.00	1,455.10

RELIANCE

Reliance Industries Limited (RIL) is an Indian conglomerate holding company headquartered in Mumbai, Maharashtra, India.

Reliance owns businesses across India engaged in energy, petrochemicals, textiles, natural resources, retail and telecommunications. It is one of the most profitable companies in India, the second-largest publicly traded co. in India by market capitalization, and it is the first company to reach \$ 100 billion in market capitalization. The company is ranked 203rd on the Fortune Global 500 list of the world's biggest corporations as of 2017. It continues to be India's largest exporter, accounting for 8% of India's total merchandise exports with a value of ₹ 147,155 crores, and access to markets in 108 countries. It is also the highest income taxpayer in the private sector.

Tata Consultancy Services (TCS)

Tata consultancy services is an Indian multinational information technology (IT) services and consulting company headquartered in Mumbai. It is part of the Tata Group and operates in 149 locations across 46 countries. TCS is the second largest Indian company by market capitalisation and is among the most valuable IT services brands worldwide. In 2015, TCS was ranked 64th overall in the Forbes world's most Innovative companies, ranking, marking it both the highest-ranked IT services company and the top Indian company. As of the 2018, it is ranked eleventh on the Fortune India 500 list.

operating Income = ₹ 51,687 crore

Net Income = ₹ 38,449 crore

Total Income = ₹ 141,514 crore

Total equity = ₹ 89,139 crore

Investment Portfolio of 5 Companies

Name of company	SBI	ITC	Reliance	Kotak mahindra	Axis Bank
Share Price	300.30	310.35	1278.05	1254.80	629.65
Number of shares purchased	32	32	8	8	16
Total amount Invested	9609.6	9931.2	10224.4	10038.4	10074.4

TRADING PROCEDURE

Step 1: Selection of A Broker

The first step is to select a Broker who will buy or sell securities on behalf of the investors. This is necessary because trading of securities can only be done through SEBI's registered brokers, who are members of the stock exchange.

Step 2: Opening Demat

The next step is to open a demat account. A demat account refers to an account in which an Indian citizen must open with the depository participant to trade in listed securities in electronic form.

Step 3: Placing The order

The next step is to place the order with the broker. The order can be communicated to the broker either personally or electronically.

Step 4: Executing The order

According to the instructions of the investor, the broker buys or sells securities. The broker then issues a contract note. A copy of the contract note contains the name and the price of securities, brokerage, charges, etc.

includes real estate and so-called 'hard' assets, such as a gold bar

Imaginary Portfolio

Imaginary portfolio totalling a sum of approximately Rs 50,000 in any of the five companies listed above.

Total Shares - 96

Total amount invested out of Rs - 50,000; 49878

CONCLUSION

Summarized finding

- 1) Over same time, many stock exchanges have been developed in India.
- 2) The imaginary portfolio consists of SBI, ITC, Reliance, Kotak, and Axis bank.
- 3) The Negotiable Instrument Act governs stock exchanges.
- 4) Quotations of share price include opening prices, high price, low & closing price.

Future scope of study

- ① To analyze movt. of Share prices.
- ② To analyze movt. of the sharing process of various companies.

BIBLIOGRAPHY

- 1) Books, NCERT
- 2) Teachers
- 3) Family
- 4) Internet
- 5) <https://www.moneycontrol.com>
- 6) <https://en.wikipedia.com>
- 7) <https://business.dictionay.com>
- 8) <https://sebi.gov.in>

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare

Department of English

2021-2022

Field Project

Topic: Finding Literacy Rate

List of Students

Sr. No.	Name of the Student
1	Aman Shakil Shaikh
2	Rohit Navnath Jagtap
3	Mahesh Mahadev Khune
4	Ajay Navnath Chandane
5	Amol Vilas Chavan
6	Prajakta Gajendra Bansode
7	Nikita Hanmant Jagtap
8	Kajal Ashok Borate
9	Nikita Sanjay Gaikwad
10	Mahesh Mansing Bagal
11	Ashvini Shrikant Sarwade
12	Vinay Bajrang Gaikwad
13.	Pallavi Anil Waghmare
14	Ashwini Appasaheb Ingale
15	Prachi Subhash Khande
16	Vaibhavi Sambhaji Godage
17	Monali Bharat Sutkar



Rajy
I/c. Principal
K.N. Bhise Arts, Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar, Bhosare, Dist. Solapur

**Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare**

Department of English

2021-2022

Field Project

Topic: Finding Literacy Rate

NOTICE

Date: 24/12/21

All students of English department are requested to participate in the activity of the field project organized by the department on 30/12/21. The topic of the field project is 'Finding Literacy Rate'. All students are requested to submit their projects in the department of English. Contact Dr. A. P. Pol, the Head of the Department for any queries and support.




I/c. Principal
**K.N. Bhise Arts, Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar, Dist. Solapur**

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare

Department of English

2021-2022

Field Project

Topic: Literacy Rate in Neighbouring Community

REPORT

The department of English has taken a field project for the students of B. A. III. The topic of the field project was Literacy Rate in Neighbouring Community. The students worked on the given topic according to the suggestions of the Head and teachers of the department. All students of the department actively participated in the field project. The students prepared a questionnaire for the project and collected the information required for the project. Most of the students prepared a plan before the project and followed that according to the guidance of the teachers. They collected the data and analyzed it for finding the results. The students worked on the data, examined it and evaluated the data. The analysis of the data gave the result of the project. The students worked for the project and completed the activity successfully. There were seventeen students participated in the field project.



A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Rajy".

I/c. Principal
K.N. Bhise Arts, Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar, Dist-Solapur

**Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science
College, Vidyanagar, Bhosare**

Department of English

2021-2022

CERTIFICATE

Date: 30/12/2021

This is to certify that Shri/Mr./Miss *Ingale Trupti Appasaheb* of B. A. III has attended the Field Project organized by the Department of English during the academic year 2021-2022.



Prinj
I/c. Principal
K.N. Bhise Arts, Commerce &
Vinayakrao Patil Science College
Vidyanagar, Bhosare, Dist. Solapur

**PUNYASHLOK AHILYADEVI HOLKAR SOLAPUR
UNIVERSITY, SOLAPUR**



Name of faculty : Humanities

CBCS Syllabus

Name of the Course B.A. Hindi Sem. VI

Certificate Course In Rojgarparak Hindi

रोजगारपरक हिंदी (प्रमाणपत्र कोर्स)

With effect form June 2021-22

पुण्यश्लोक अहिल्यादेवी होलकर सोलापुर विश्वविद्यालय, सोलापुर

तृतीय वर्ष कला, बी.ए. भाग तीन

रोजगारपरक हिंदी (प्रमाणपत्र कोर्स)

अध्यापन वर्ष : 2021-22, 2022-2023, 2023-2024

परिचय / Introduction

साहित्य एवं भाषा का अध्ययन करने के उपरान्त केवल ज्ञान की प्राप्ति नहीं बल्कि जीवनयापन करने के लिए एक अच्छे रोजगार की भी आवश्यकता होती है। इसी बात को मद्देनजर रखते हुए प्रस्तुत पाठ्यक्रम बनाया गया है। हिंदी में ऐसे कौनसे क्षेत्र हैं उसकी जानकारी तथा उससे जुड़ा हुआ पाठ्यक्रम इस प्रश्नपत्र में रखा गया है।

पाठ्यक्रम का उद्देश्य / Course objective

1. हिंदी के प्रति छात्रों की रुझान बढ़ाना।
2. हिंदी में होनेवाले रोजगार के क्षेत्रों से अवगत कराना।
3. रोजगार प्राप्ति के लिए आवश्यक कौशल से अवगत कराना।
4. नौकरी हेतु आवश्यक पाठ्यक्रम का अध्ययन कराना।

CBCS Pattern B.A. Hindi Sem. VI
Certificate Course In Rojgarparak Hindi
प्रश्नपत्र का नाम : रोजगारपरक हिंदी (प्रमाणपत्र कोर्स)
(Credit Theory (04) Practical (00))
Total Theory Lecture (60) Credit 4

अध्ययनार्थ विषय

इकाई 1 हिंदी भाषा का सामान्य अध्ययन

Lecture-15, Credit-1

- हिंदी का सामान्य अध्ययन
- हिंदी व्याकरण : विलोम, वाक्य एवं वर्तनी शुद्धि, अनेक शब्दों के लिए एक शब्द, तत्सम एवं तद्भव शब्द, पर्यायवाची शब्द
- अनुवाद का स्वरूप तथा द्विभाषिक ज्ञान : हिंदी-अंग्रेजी
- भाषिक सम्प्रेषण कौशल
- लेखन कौशल

इकाई 2 प्रयोजनमूलक हिंदी और रोजगार

Lecture-15, Credit-1

- हिंदी के द्वारा प्रशासकीय क्षेत्र में रोजगार
- राजभाषा अधिकारी
 - हिंदी अधिकारी
 - हिंदी अनुवादक

इकाई 3 हिंदी भाषा कौशल

Lecture-15, Credit-1

- हिंदी में वाक्चातुर्य के द्वारा रोजगार
- निवेदक
 - रेडियो जॉकी
 - समाचार वाचक
 - पर्यटन मार्गदर्शक

इकाई 4 हिंदी लेखन और रोजगार

Lecture-15, Credit-1

- हिंदी में लेखन के द्वारा रोजगार
- पटकथा लेखन

- संवाद लेखन
- गीतकार
- संपादक
- समाचार लेखक
- प्रूफ शोधन

Equivalent Subject for Old Syllabus

Sr. No.	Name of the Old Paper	Name of the New Paper
1	—	रोजगारपरक हिंदी

संदर्भ ग्रंथ :

1. मीडियाकालीन हिंदी का स्वरूप एवं संभावनाएँ—डॉ. अर्जुन चव्हाण, राधाकृष्ण प्रकाशन, दिल्ली
2. संपादन पृष्ठसज्जा और मुद्रण—प्रो. रमेश जैन
3. व्यावसायिक हिंदी—प्रो. रहमतुल्ला, वाणी प्रकाशन, नई दिल्ली
4. इलेक्ट्रॉनिक मीडिया बदलते आयाम—डॉ. मिश्र, डॉ. अमरनाथ
5. लेखन संपादन और मुद्रण—ओम गुप्ता

माढा तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ संचलित

के. एन. भिसे आर्ट्स कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज

विद्यानगर भोसरे

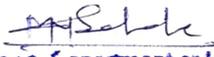
हिंदी विभाग

शैक्षणिक वर्ष - 2021-22

सूचना

दिनांक २/०५/२०२२

बी. ए. भाग III के छात्रों को सूचित किया जाता है की, शैक्षणिक वर्ष २०२१-२२ में दि २/०५/२०२२ को हिंदी विभाग में 'रोजगारपरक हिंदी' इस विषय पर प्रकल्प का आयोजन किया हुआ है। हिंदी प्रकल्प के लिए सभी को अपनी रुची के अनुसार 'रोजगारपरक हिंदी' इस विषय पर विभिन्न घटक दिए गए हैं। सभी छात्रों की उपस्थिति अनिवार्य है। हिंदी विभाग में सुबह ठिक 10-30 बजे उपस्थित रहे।


Head, Department of Hindi
KNCBAC & VPS College Bhosare

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K. N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare.

Department of Hindi

Internal Examination -2021-22

Attendance Sheet

B. A. - I/II/III

Date -31/05/2022

Name of Paper: - रोजगारपरक हिंदी (प्रकल्प)

Semester -II/IV/VI

Sr. No	Name of students	Mobile No.	Signature	Marks	Signature
01	Bagal vilki Dilip	9112350829	<u>VB</u>	16	<u>VB</u>
02	Londhe Ganesh Popat	8669556726	<u>GP</u>	18	<u>GP</u>
03	Raviraj Lalchand Gade	7030259162	<u>R.L.Gade</u>	17	<u>R.L.Gade</u>
04	Vishvas Shikaji Naldale	7038712262	<u>VS</u>	18	<u>VS</u>
05	NASIR mubarkmujawar	8080501601	<u>NA</u>	15	<u>NA</u>
06	Nikhil Balascheb more	1775042537	<u>Amore</u>	16	<u>Amore</u>
07	Supriya Bapurao Ghodake	7666118058	<u>Shukla</u>	18	<u>Shukla</u>
08	Pooja Mahadeo Gade	8788838494	<u>Ladipm</u>	18	<u>Ladipm</u>
09	Bagwan Najiya Sameer	8855844807	<u>N.S.Bagwan</u>	17	<u>N.S.Bagwan</u>
10	Polke Archana Sidram	7219673165	<u>A.S.Polke</u>	17	<u>A.S.Polke</u>
11	Tharal Nirmala Ravindra	7499112426	<u>Nirmala</u>	18	<u>Nirmala</u>
12	Bhamase amruta Lakshman	9112374009	<u>Amruta</u>	18	<u>Amruta</u>
13	Rohit kalyan shinde	8669476634	<u>Rohit</u>	17	<u>Rohit</u>
14	Sayyad Aman Akbar	8329891825	<u>A.A.Sayyad</u>	18	<u>A.A.Sayyad</u>
15	Barbaraj Bajrang Dhore.	9016503944	<u>B.B.Dhore</u>	16	<u>B.B.Dhore</u>
16	Amar Madan Gore		<u>AGore</u>	15	<u>AGore</u>
17	VyavahareRushikesh R.		<u>Rvy</u>	16	<u>Rvy</u>
18	Londhe Shubham Nagnath		<u>Shanthe</u>	16	<u>Shanthe</u>
19	Shaikh Sharukh Rasul		<u>SRS</u>	17	<u>SRS</u>
20					
21					
22					
23					
24					

M.S. Salte
 Head, Department of Hindi
 KNBAC & VPS College Bhosare

के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील
सायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे (कुर्डूवाडी)

हिंदी विभाग
रोजगारपरक हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स

छात्र का निवेदन

मै श्री/कु घोडके सुप्रिया बाबुराव

घोषित करता/करती हूँ की हिंदी भाषा डोशाल्य

यह प्रकल्प का काम मैने खुद पूर्ण किया है। यह प्रकल्प इससे पहिले कभी प्रसिद्ध नही हुआ।

स्थळ : कुर्डूवाडी

दिनांक : 28/5/2022


छात्रके हस्ताक्षर

के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील
सायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे (कुर्डूवाडी)

हिंदी विभाग
रोजगारपुरक हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स

प्रकल्प लेखन अहवाल
Project Work Report
सन 2021-2022

छात्र का नाम : घोड्डे सुप्रिया बापुराव
कक्षा : B.A. III
सन : 2021 - 2022
प्रकल्प का नाम : हिंदी भाषा डोशाल्य
मार्गदर्शक प्राध्यापक का नाम : डॉ. मनिषा साळुंखे


Head, Department of Hindi
KNBAC & VPS College Bhosare
मार्गदर्शक प्राध्यापक


परीक्षक

अनुक्रमणिका

अ.क्र	घटक	पान क्र
१	प्रस्तावना	1.
२	उद्दिष्ट्ये	2.
३	महत्त्व	3.
४	हिंदी भाषा क्षेत्र	4.
५	हिंदी में वाक्चातुर्य उद्गारा	
६	रोजगार	
७	निवेदन	4.1
८	रेडियो जॉकी	4.2
९	समाचार वाचक	4.5
१०	पर्यटन मार्गदर्शक	4.7
११	निष्कर्ष	5.
१२	संदर्भ ग्रंथ सूची	6.
१३	outcomes	7.
१४	प्रमाणपत्र	8.
१५		
१६		
१७		
१८		
१९		
२०		
२१		

प्रस्तावना

हिंदी भारत की राजभाषा है। प्रशासकीय कामकाज में हिंदी का प्रयोग बढ़ा रहा है।

ज्ञान विशाल है साहित्य एवं भाषा का अध्ययन करने के लिए

पाठ्यक्रम प्राप्त ज्ञान का दैनिकीन व्यवहार में प्रयोग करना चाहिए।

एक अच्छे रोजगार की आवश्यकता

हर व्यक्ति को होती है। भाषा

एक है, हिंदी भाषा देश में

हिंदी का प्रयोग रहा है। हिंदी

भारत की राजभाषा घोषित होने के

बाद उसके व्यवहार क्षेत्र में दैनिकीन

परिवर्तन हुआ। हिंदी केवल साहित्य

तथा सिमीत नटद्वार प्रशासन, पत्रकारिता,

बैंक, विज्ञान आदि के क्षेत्रों में प्रयुक्त

हो रही है। छात्रों को हिंदी भाषा कोशल्य

रोजगार प्राप्त हो उसी उद्देश्य को सामने

रखकर हिंदी भाषा कोशल्य सिखना आवश्यक

है। हिंदी भाषा कोशल्य में वाक्चातुर्य

रोजगार का अत्यंत महत्व है। निवेद्य,

रेडियो, जाँड़ी समाचार वाचक, पर्यटन

मागदर्शक आदि में रोजगार आपको प्राप्त हो

सकता है।

उद्दिष्ट्ये



- ① हिंदी के प्रति छात्रों की रुझना बढ़ाना।
- ② रोजगार प्राप्ति के लिए आवश्यक कौशल से अवगत करना।
- ③ नौकरी हेतु आवश्यक पाठ्यक्रम का अध्ययन करना।
- ④ हिंदी का प्रचार प्रसार करना।
- ⑤ हिंदी के दैनिकीन व्यवहार में उपयोग करना।



सहाय्य

राष्ट्रीय एकता का प्रतीक राष्ट्रभाषा है। जबतक राष्ट्रीय सदस्यों का हृदय ही होता अर्थात् है। वाणी में भी एकता होगी चाहे। राष्ट्र-राष्ट्र के अंतर्गत मंत्रालयों कार्यलयों प्रशासकीय कार्य का माध्यम हिंदी ही होना चाहिए। हिंदी भाषा कोशल्या में रेडियो जॉकी, समाचार वाचक, पर्यटन मार्गदर्शक निवेदक आदी में रोजगार आपत्तों प्राप्त हो सकता है।

हिंदी भाषा विश्व की भाषा बनती जा रही है। एक धर्मप्रधानी तथा एक भाषा का अर्थ ही हिंदी में आउर होगा।

भारतीय संविधान के अनुसार भारत की लिपी देवनागरी तथा अक्षरों की राष्ट्रभाषा हिंदी चुनी है। 14 सितंबर 1949 में हिंदी राष्ट्रभाषा के रूप में स्वीकृत किया है।

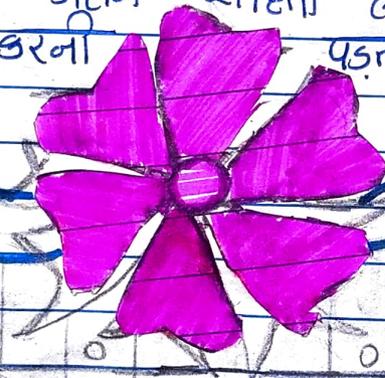
निवेदक

निवेदक, मंच और श्रोताओं के बीच सेतु का कार्य करता है। कार्यक्रमों अथवा समारोहों में निखार लाने का कार्य निवेदक करता है। इसलिए निवेदक का बहुत महत्व होता है। निवेदक के कई प्रकार होते हैं। आजकल संगीत संध्या तथा जन्मदिन की पार्टी का भी निवेदन जकरी गया है। निवेदक मंच और श्रोताओं के बीच सेतु का कार्य करता है। कार्यक्रमों अथवा समारोहों में निखार लाने का कार्य सेतु संचालक ही करता है। इसलिए निवेदक का बहुत महत्व होता है। इसके मुख्य: त निम्न प्रकार होते हैं।

शासकीय कार्यक्रम का निवेदक
दूरदर्शन हेतु रेडियो राजनीतिक सामाजिक
तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमों का संचालक

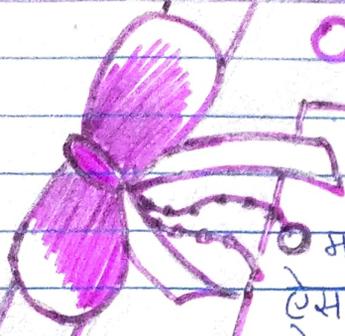
संचालन करने के लिए निवेदन को अलग - अलग प्रकार की सावधानियां बरतनी पड़ती हैं। शासकीय एवं राज - नीतिक समारोहों के सूक्त संचालन में प्रयोक्ता का बहुत ध्यान रखना पड़ता है। वसुधै कृते माता भूतानां माता भूतानां के अनुसार नामों की सूची बनानी पड़ती है।

दूरदर्शन तथा रेडियो कार्यक्रमों का काम निवेदन करने के पहले उन पर प्रसारित किए जाने वाले कार्यक्रमों की संख्या जानकारी प्राप्त करनी जरूरी है। कार्यक्रम की संहिता लिखकर तैयार करनी होती है। सामाजिक तथा सांस्कृतिक कार्यक्रमों के सूक्त निवेदन का कार्य हल्के - फुल्के ढंग का होता है। इसके लिए अलग संहिता लेखन तैयार करनी पड़ती है।



रेडियो जॉकी

रेडियो जॉकी का कार्य सिर्फ
 रेडियो शो करना नहीं होता वह
 प्रोग्रामिंग स्टोरी राइटिंग रेडियो एडक्टरशिप
 करने से लेकर ओडियो मैगजीन
 और डॉक्यूमेंट्री भी प्रस्तुत करना
 होता है। सबसे पहले तो आपको
 यह समझना होगा कि रेडियो जॉकी
 की जॉब ऑफिस टाइम की
 रेगुलर जॉब नहीं है। यहाँ आपको
 दिन या रात कभी शो होकर
 करना होता है। रेडियो जॉकी
 का नाम लेते ही जहन में
 पहला वाक्य आता है वह आकाश
 वानी रेडियो के नाम से जाना
 जाता है। रेडियो तो मुख्य जान
 के लिए बहुत ही उपयोगी सिद्ध
 हुआ है। रेडियो के बिना
 किसी तार की सहायता के
 एक स्थान के समाचार
 दूर-दूर के समाचार सुनने,
 गीत व व्यवस्था व्याख्यान
 आदि सुनने में किया जाता है।



प्रचार करने के लिए रेडियो अत्यंत
 महत्वपूर्ण साधन है। रेडियो एक
 ऐसा श्रव्य माध्यम है, जिसे श्रोता अपना काम
 करते हुए सुना सकता है।
 रेडियो जॉकी के
 प्रॉफेशनल - आर जे बनने के लिए
 आपको 12th पास करके बाद कई वास्तो
 मिल जाते जिसे करके आरजे बन
 सकते हैं। वन जैसे कोर्स में से
 एक कोर्स करके आप रेडियो जॉकी बन
 सकते हैं। रेडियो जॉकी बनने लिये कोई
 जरूरी नहीं कि आपको कोर्स करना
 चाहिए लेकिन आपको आपके अंदर स्थित
 होनी अत्यंत जरूरी है आप बिना ऐसे
 प्रोफेशनल कोर्स के ही रेडियो जॉकी
 बन सकते हैं। रेडियो जॉकी का
 शिक्षा द्वारा शैक्षिक उद्देश्य पूर्ण होता
 है। तो दूसरी ओर मनोरंजन
 होता है। यह रेडियो
 जॉकी बनने

समाचार वाचक

समाचार वाचक घटनाओं और समसामयिक विषयों पर अद्यतन सूचनाओं को कहते हैं जिन्हें सुझाव, प्रसारण, अंतर्जाल या अन्य माध्यमों की सहायता से आम लोगों यानी पाठकों व्हाट्सएप शब्द न्यूज का हिंदी रूपान्तर है। एक अन्य परिभाषा के अनुसार समाचार वह समसामयिक सूचना है जिसमें जन स्वचि जुड़ी हो तथा लोग उसे जानने के लिए उत्सुक हो। बिना जनस्वचि के कोई सूचना समाचार नहीं हो सकती। समाचार वाचक में भी कई प्रकार होते हैं जैसे पर्यटन समाचार, राजनीति समाचार, खेल समाचार, क्षेत्रीय समाचार, राज्य समाचार, राष्ट्र समाचार, समाचार शब्द सम + आचरण का सामिल रूप है। समाचारों में निष्पक्षता पर जोर दिया जाता है। अर्थात् सभी के प्रति समान आचरण वरतते हैं।

स्वयं निर्यादा रहते हुए समाचार दिया जाता है। समाचार पत्र या अखबार समाचारों समाचारों पर आधारित एक प्रकाशन है। जिसमें मुख्यतः सामाजिक घटना राजनीति खेल-कूद, व्यक्तित्व, विज्ञापन व. जनजातियाँ सस्ते भाग पर छपी होती हैं। समाचार पत्र संचार के साधनों में महत्वपूर्ण स्थान रखते हैं।

समाचार वाचक का अर्थ रेडियो, टेलिविजन आदि में समाचार का प्रसारण करनेवाला व्यक्ति। समाचार बनने के लिए बैचलर डिग्री, पीजी डिप्लोमा, जनलिज्म यह कोर्स करना पड़ता है। समाचार वाचक का महत्वपूर्ण योगदान है।
समाचार वाचक का महत्व है।

पर्यटक मार्गदर्शक



भारत में पर्यटन मार्गदर्शक उन लोगों के लिए हैं जो पर्यटक के रूप में दूर दूरी जाने के लिए हैं, साथ ही उनकी जिज्ञासा को संतुष्ट करने के लिए। साथ ही स्थानीय इतिहास, संस्कृति, विरासत, रीति-रिवाज, अंधविश्वास आदि बातों की जानकारी भी प्रस्तुत करनी पड़ती है।

इन्हें पर्यटकों की सुविधाओं और यात्रा को और भी आकर्षक बनाने के लिए पर्यटन मार्गदर्शक को उनके प्रत्येक प्रश्न का उत्तर देना होता है।

दूर से संबंधित बातों को या सफ़लता को याद रखना भी महत्वपूर्ण है। इसके अलावा भी रीतियों के अनुसार चुनौतियों को संभालना होता है। साथ ही मेहमानों की सुरक्षा को भी ध्यान रखना होता है।

पर्यटन मार्गदर्शक बनने के लिए आवाजों से ज्ञान मुख्य रूप से अंग्रेजी भाषा तथा उच्च दर्जा

और विदेशी भाषा यादाश्त शक्ति
 मजबूत होनी चाहिए लोगों से
 मिलने-जुलने में संकोच नहीं करना
 चाहिए मिलनसार स्वभाव, प्रभावशाली
 व्यक्तित्व होना चाहिए। पर्यटन
 मार्गदर्शक की पाठता किसी भी
 पाठता किसी भी विषय में स्नातक
 डि डिग्री होनी चाहिए भारत
 सरकार पर्यटन मंत्रालय पर्यटन,
 मार्गदर्शक को लाइसेंस भी प्रदान
 करता है। भारत में उच्च युनवर्सिटी
 और संभाव संस्थान है। जहाँ पर
 आप 12th के बाद डिप्लोमा या
 स्नातक कोर्स कर सकते हैं। वास्तव
 में यहाँ आपको वेतन निर्दिष्ट
 नहीं होता है। यह निर्भय
 करता है ही आपको भाषा या उल
 डा ज्ञान होना चाहिए। उससे
 आपको रोजगार निर्मिती प्राप्त होती है।

निष्कर्ष

साहित्य एवं भाषा का अध्ययन करने के उपरांत केवल ज्ञान की प्राप्ति उपलब्ध होने से मनुष्य जीवन थापन नहीं कर सकता उस के लिए एक स्वयं रोजगार की आवश्यकता होती है। एक अच्छा रोजगार प्राप्त करने से हर व्यक्ति को अपनी मंजिल मिल जाती है। इसी बात को सामने रखकर पुण्यश्लोक अटिव्यादेवी होकर सोलापूर विद्यापीठ सोलापूर के हिंदी पाठ्यक्रम के अंतर्गत रोजगारपरक हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स पाठ्यक्रम कोर्स बनाया हुआ है। विभिन्न प्रकारकी रोजगार की उपलब्धियाँ सहज उपलब्ध होती होती है। हिंदी में रोजगार के अनेक क्षेत्र उपलब्ध हैं। नौकरी प्राप्त करने के हेतु बस पाठ्यक्रम के अंतर्गत समाविष्ट किया हुआ है।

मैंने स्वयं रोजगार
 परक हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स
 के प्रकल्प के अंतर्गत हिंदी
 में वाक्चातुर्य के द्वारा रोजगार
 हिंदी के द्वारा प्रशासकीय क्षेत्र
 में रोजगार प्राप्ति हेतु विभिन्न
 प्रकारका कार्य बस प्रकल्प के अंतर्गत
 पूरा किया है। हिंदी के द्वारा
 प्रशासकीय क्षेत्र में विभिन्न प्रकारकी
 रोजगार की उपलब्धियां हैं। जैसे
रेडियो जाँकी :- रेडियो जाँकी का मतलब
 जान लिया। रेडियो जाँकी महत्वपूर्ण
 श्रमिका निभाता है। रेडियो जाँकी
 देश विदेश में घूमे वाली घूमे
 को के बारे में लोगों को जागरूक
 करता है।

निवेदक :- निवेदक का मतलब
 जान लिया। निवेदक की
 व्यापकतमी जानकारी ध्यान
 में ली। निवेदक में प्रकल्प
 और रंगमंच व्यासपीठ या-
 मधील इवा कैसे रहती है
 इसके बारे में चर्चा कि।

समाचार वाचक :-

इस आलेख समझ आता है कि कला और शास्त्र यह दृष्टी भूमिका कैसे उरते हैं उस पर चर्चा है। समाचार वाचक ज्ञान और सूचना कैसे प्राप्त होता है यह जाना। समाचार वाचक का जो अर्थ होता है वह जान लिया।

पर्यटन मार्गदर्शक :-

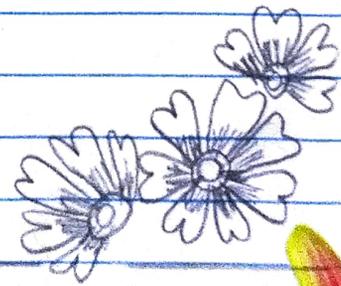
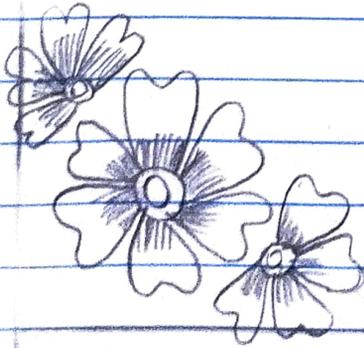
पर्यटन मार्गदर्शक हमें कई संस्कृतियों के बारे में जानने को मिला है और चर्चा भी करने को मिला। पर्यटन के कारण लोगों का ठगसाह मनोरंजन देखने को मिला। पर्यटन मार्गदर्शक ज्ञान प्राप्त होता है। पर्यटन मार्गदर्शक व्यापक ही अभयदा जान ली। इस प्रकार विच्छेद प्राप्त होता है।

संदर्भ ग्रंथ

- | | |
|---|-----------------------|
| 1) लेखन संपादन और मुद्रण - | ओम गुप्ता |
| 2) व्यवसायिक हिंदी - | प्रो. रमकुल्ला |
| 3) इलेक्ट्रॉनिक माडिया बदलते आयाम - | डॉ. अमरनाथ |
| 4) संपादन प्रकृषज्जा और मुद्रण - | प्रो. रमेश जैन |
| 5) मीडियाडालीन हिंदी का स्वरूप एव संभावनाएँ - | डॉ. अजुन चव्हाण |
| 6) मीडिया लेखक - | डॉ. चंद्रकाश मिश्र |
| 7) प्रयोजन मूलक हिंदी - | डॉ. पुरुषोत्तम वाचपेय |
| 8) हिंदी पत्रकारिता - | रसा मल्होत्रा |
| 9) विश्व स्मृति केश - | डॉ. श्याम लहाडूर वम |

OUTCOMES

- 1) हिंदी भाषा का सामान्य ज्ञान प्राप्त हुआ ।
- 2) हिंदी भाषा कोशलय, वाकुरण, संप्रेषण कोशलय की जानकारी मिली ।
- 3) हिंदी के द्वारा प्रशासकीय क्षेत्र में रोजगार की अपलब्धियों के बारे में जानकारी मिली ।
- 4) हिंदी में वाक्चातुर्य के द्वारा प्राप्त रोजगार के बारे में जानकारी मिली।
- 5) हिंदी लेखक के द्वारा प्राप्त रोजगार के बारे में जानकारी मिली ।



के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील
सायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे (कुर्डूवाडी)

हिंदी विभाग

मार्गदर्शक प्रमाणपत्र

बी.ए.भाग ३ रोजगारपरक हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स..... हिंदी भाषा क्षेत्रीय
विषय के प्रात्यक्षिक कार्य के लिए श्री/कु घोड्डे सुप्रिया वापुराव
श्री/कु बागवान नाजिया समीर यह छात्र ने
..... हिंदी भाषा क्षेत्रीय इस विषय पर मेरे
मार्गदर्शनसे प्रकल्प अहवाल का कार्य पूर्ण किया है। यह प्रकल्प इससे पहिले कभी प्रसिद्ध नही
हुआ।

मार्गदर्शक


प्राध्यापक के हस्ताक्षर/नाम
Dr. Salunkhe M. M.
दिनांक : 28/05/2022

Head, Department of Hindi
KNBAC & VPS College Rhosare

MadhaTalukaShikshanPrasarakMandal's
**K N. Bhise Arts, Commerce and VinayakraoPatil
Science College, Vidyanagar, Bhosare**

Paranda Road, Kurduwadi, Tal- Madha, Dist Solapur Pin- 413208 (Maharashtra)

Email:-knbacck@yahoo.co.in

Phone No. :- (02183)223245

Fax No. :- (02183)223245

Ref. No. KNBACCK/

Date: 28/5/22

ग्रेजुगारपरक हिंदी

Feedback Form

Course Name – Certificate course in .. हिंदी भाषा कौशल्य.

Name of Participant – Ghodake Supriya Baburao

1) What is your opinion about title of course?

Excellent	Very good	Good	Poor
<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

2) What is your opinion about content of the syllabus?

Excellent	Very good	Good	Poor
<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

3) What is your opinion about teaching and teaching methods?

Excellent	Very good	Good	Poor
<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

4) Did you feel course duration is sufficient?

Excellent	Very good	Good	Poor
<input type="checkbox"/>	<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

5) Any suggestions

..... NO

6) Overall remark about the course

Excellent	Very good	Good	Poor
<input checked="" type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>	<input type="checkbox"/>

M. S. Salde
Head, Department of Hindi
KNBAC & VPS College Bhosare

Ghodake
छात्रा हस्ताक्षर

B. A. III (Semester - VI) (CBCS) Examination March/April 2022

Hindi (Special Paper - Add on)

रोजगारपरक हिंदी प्रमाणपत्र कोर्स

प्रश्नपत्र

Time :- 8.00 AM to 11.00 AM

Date :- 30/05/2022

Mark :- 40

सूचना:- 1) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं ।

2) दाईं ओर लिखे अंक प्रश्न के लिए निर्धारित अंक हैं ।

प्रश्न 1 निम्न लिखित विकल्पों में से सही विकल्प चुनकर वाक्य फिर से लिखिए ।

(8)

1. अनुवाद को अंग्रेजी में _____ कहते हैं ।

अ) Information ब) Translation क) Travel ड) Application

2. संस्कृत से हिंदी में जैसे की तैसे आए हुए शब्दों को _____ शब्द कहा जाता है ।

अ) तत्सम ब) तद्भव क) देशी ड) विदेशी

3. हिंदी भाषा के वाक्चातुर्य के द्वारा _____ रोजगार प्राप्त होता है ।

अ) रेडिओ जॉकी ब) पटकथा लेखक क) समाचार लेखक ड) इन में से नहीं

4. 'जिसका कोई नाथ न हो' इस वाक्यांश के लिए एक शब्द _____ का प्रयोग सही है ।

अ) नाथूराम ब) अनाथ क) परमात्मा ड) बालक

5. 'दास' शब्द के लिए हिंदी पर्यायवाची शब्द _____ है ।

अ) गुरु ब) मान क) सेवक ड) अबला

6. 'अरुण ने गोदान पुस्तक पढ़ा' इस वाक्य का शुद्ध वाक्य _____ है ।

अ) अरुण ने गोदान पुस्तक पढ़ी ब) अरुण ने गोदान पढ़ाई की ।

क) अरुण ने गोदान पुस्तक पढ़ाया ड) इन में से नहीं

7. हिंदी अधिकारी का रोजगार क्षेत्र _____ के अंतर्गत आता है ।

अ) सामाजिक ब) राजकीय क) प्रशासकीय ड) धार्मिक

8. _____ अपने स्वरचित गीतों के माध्यम से रोजगार प्राप्त करता है ।

अ) पर्यटक ब) गीतकार क) नृत्यकार ड) इन में से नहीं

प्रश्न २ लघुत्तरी प्रश्न लिखिए। (किन्हीं छह में से चार)

(12)

1. निवेदक का कार्य संक्षेप में लिखिए ।
2. पर्यटन मार्गदर्शक के दो काम लिखिए ।
3. लेखन कौशल्य के दो तत्व लिखिए ।
4. तत्सम शब्द का अर्थ बताकर दो उदाहरण दीजिए ।
5. हिंदी भाषा संप्रेषण का महत्व लिखिए ।
6. अनुवाद की परिभाषा बताकर उसके स्वरूप को स्पष्ट कीजिए ।

प्रश्न ३ दिघोत्तरी प्रश्न लिखिए। (किन्हीं दो में से एक)

(10)

1. हिंदी के द्वारा प्रशासकीय क्षेत्र में रोजगार की उपलब्धियाँ लिखिए ।
2. पटकथा लेखन और संवाद लेखन के द्वारा रोजगार की उपलब्धियाँ लिखिए ।

(10)

प्रश्न ४ हिंदी में वाकचातुर्य के द्वारा रोजगार की उपलब्धियाँ संक्षेप में लिखिए ।


Head, Department of Hindi
KVBAC & VPS College, Bhosare

Sr NO	Exam Seat No	PRN No	Full Name of Students	Max Marks	Obtained Marks	Grade/Class	Remarks
1	707655	2017032500076553	LONDHE SHUBHAM NAGNATH	50	45	A	Pass
2	803852	2018032500038521	GADE POOJA MAHADEO	50	45	A	Pass
3	821559	2018032500215594	SHAIKH SHARUKH RASUL	50	45	A	Pass
4	903444	2019032500034443	MUJAWAR NASIR MUBARAK	50	43	A	Pass
5	903496	2019032500034965	NAVALE VISHVAS SHIVAJI	50	43	A	Pass
6	903497	2019032500034973	SHINDE ROHIT KALYAN	50	38	A	Pass
7	903530	2019032500035303	BAGWAN NAJIYA SAMEER	50	45	A	Pass
8	903548	2019032500035485	MORE NIKHIL BALASAHEB	50	45	A	Pass
9	903591	2019032500035914	GADE RAVIRAJ LALCHAND	50	43	A	Pass
10	903597	2019032500035976	GORE AMAR MADAMN	50	43	A	Pass
11	903600	2019032500036001	SAYYYAD AMAN AKBAR	50	38	A	Pass
12	903812	2019032500038127	BAGAL VIKI DILIP	50	40	A	Pass
13	904476	2019032500044766	THORAT NAMRATA RAVINDRA	50	44	A	Pass
14	904487	2019032500044871	BHANVASE AMRUTA LAXMAN	50	44	A	Pass
15	904494	2019032500044944	LONDHE GANESH POPAT	50	42	A	Pass
16	904501	2019032500045015	POLKE ARCHANA SIDRAM	50	45	A	Pass
17	904502	2019032500045023	HANVATE PRAKASH DADASAHEB	50	38	A	Pass
18	904518	2019032500045182	VYVHARE RUSHIKASH RAMHARI	50	40	A	Pass
19	904527	2019032500045271	GHODAKE SUPRIYA BAPURAO	50	45	A	Pass
20	920466	2019032500204663	DHERE BABURAV BAJIRANG	50	40	A	Pass

H.S. Bhosare

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
**K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare**

Paranda Road, Kurduwadi Tal-Madha Dist-Solapur Pin-413 208 (Maharashtra)

E-mail :- knbaeck@yahoo.co.in

Phone No. :- (02183)223245

Fax No. :- (02183)223245

No. KNBACAVPSC/

Date : 05/04/2022

सेवा में,

मा.प्राचार्य,
के.एन.भिसे आर्ट्स कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज,
विद्यानगर भोसरे, कुईवाडी

विषय - दिनांक ०५ /०४ /२०२२ को पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी में पोस्ट क्षेत्रभेट के लिए
अनुमति मिलने के संदर्भ में

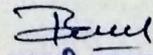
महोदय ,

उपरोक्त संदर्भ के अनुसार नम्रता से निवेदन करती है कि बी ए भाग तीन के 'प्रयोजनमूलक हिंदी'
पेपर के अंतर्गत प्रत्यक्ष 'पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट' पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी में दिनांक ०५ /०४ /२०२२ को
छात्रों को ले जाकर पोस्ट ऑफिस में हिंदी का व्यवहार क्षेत्र क्या है ,

पोस्ट व्यवहार से संबंधित छात्रों को जानकारी देने हेतु इस क्षेत्रभेट का आयोजन किया था। हिंदी का
प्रचार प्रसार करना इस कार्यक्रम का प्रधान हेतु था।

कृपया इस 'पोस्ट क्षेत्रभेट' पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी में छात्रों को ले जाने के लिए आपकी
आनुमती मिल जाए।

धन्यवाद।


प्रभारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
**K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare**

Paranda Road, Kurduwadi Tal-Madha Dist-Solapur Pin-413 208 (Maharashtra)

E-mail :- knbacck@yahoo.co.in

Phone No. :- (02183)223245

Fax No. :- (02183)223245

No. KNBACAVPSC/

Date : 05/04/2022

सेवा में,

मा. व्यवस्थापक

पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी

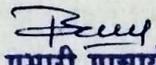
विषय - दिनांक ०५ /०४ /२०२२ को पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी में पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट के लिए अनुमति मिलने के संदर्भ में

महोदय,

उपरोक्त संदर्भ के अनुसार नम्रता से निवेदन करती है कि बी ए भाग तीन के 'प्रयोजनमूलक हिंदी' पेपर के अंतर्गत प्रत्यक्ष पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी में दिनांक ०५/०४/२०२२ को छात्रों को उपस्थित रहकर पोस्ट ऑफिस में प्रयुक्त हिंदी का व्यवहार क्षेत्र क्या है? पोस्ट व्यवहार से संबंधित छात्रों को जानकारी देने हेतु इस क्षेत्रभेट का आयोजन किया था। हिंदी का प्रचार प्रसार करना इस कार्यक्रम का प्रधान हेतु है।

कृपया आपके इस ' पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी ' में छात्रों को लाने के लिए आपकी की अनुमती मिल जाए ।

धन्यवाद।


प्रमारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

**K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare**

हिंदी विभाग

पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट - अहवाल

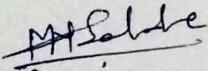
दिनांक ०५ /०४ /२०२२

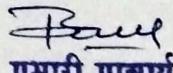
के.एन भिसे आर्ट्स कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे, के हिंदी विभाग की ओर से बी ए भाग तीन के सभी छात्रों ने दिनांक ०५ /०४ /२०२२ को ठीक समय 3:00 मि. पर 'पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी' में प्रत्यक्ष उपस्थित रहकर क्षेत्रभेट दी।

आधुनिक युग में दैनंदिन व्यवहार में हिंदी के बढ़ते महत्व को स्पष्ट करना तथा हिंदी का प्रचार प्रसार करना इस 'पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट' का प्रधान हेतु था। पोस्ट व्यवहार से संबंधित छात्रों को जानकारी देने हेतु इस क्षेत्रभेट का आयोजन किया था। हिंदी का प्रचार प्रसार करना इस क्षेत्रभेट का प्रधान हेतु था।

इस क्षेत्रभेट में पोस्ट ऑफिस में विभिन्न पत्र व्यवहार कैसे होता है आवेदन पत्र, वाणिज्य पत्राचार, पदाधिकारियों के नाम पत्र, भुगतान पत्र, शिकायती पत्र, क्रयादेश पत्र, संदर्भ पत्र आदि के बारे में त्वरित ई पोस्ट सेवा, त्वरित मनी ऑर्डर सेवा, स्पीड पोस्ट स्थिति की नवीनतम जानकारी, ई - एम् ओ की स्थिति, भारतीय डाक स्पीड पोस्ट, डाक पार्सल की जानकारी, ई-बुक आदि के बारे में विस्तृत जानकारी मिली।

'पोस्ट ऑफिस शाखा - कुईवाडी' में छात्रों को 'पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट' के लिए ले आने के लिए मा. प्राचार्य डॉ. पी. एस कांबळे सर, पोस्ट अधिकारी श्रीमती कोली मैडम, हिंदी विभागप्रमुख डॉ. मनीषा साळुंखे, सहायक प्राध्यापक रोहिदास रोकडे, सहायक पोस्टमन प्रकाश पोलजी तथा महाविद्यालय के हिंदी विभाग के सभी छात्रों का विशेष सहयोग मिला।


Head, Department of Hindi
KNBAC & VPS College Bhosare


प्रभारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare

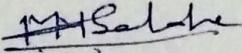
हिंदी विभाग
पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट - अहवाल

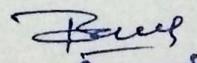


पोस्ट अधिकारी श्रीमती कोली मैडम तथा उनके सहकारी पोस्ट कर्मचारी के साथ हिंदी छात्र



पोस्ट ऑफिस क्षेत्रभेट देते हुए हिंदी छात्र


Head, Department of Hindi
KNBAC & VPS College Bhosare


प्रभारी प्राचार्य
के.एन.मिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K.N. Bhise Arts, Commerce and VinayakraoPatil Science College,
Vidyanagar, Bhosare

Paranda Road, Kurduwadi Tal-MadhaDist-Solapur Pin-413 208 (Maharashtra)

E-mail :- knbacck@yahoo.co.in

Phone No. :- (02183)223245

Fax No. :- (02183)223245

No. KNBACAVPSC/

Date : 05/05/2022

सेवा में

मा.प्राचार्य,

के.एन भिसे आर्ट्स कॉमर्स अँड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज,
विद्यानगर भोसरे, कुडूवाडी

विषय - दिनांक ०५ /०५ /२०२२ को बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुडूवाडी में बैंक क्षेत्रभेट के लिए
अनुमति मिलने के संदर्भ में.

महोदय ,

उपरोक्त संदर्भ के अनुसार नम्रता से निवेदन करती हू कि, बी ए भाग तीन के 'प्रयोजनमूलक हिंदी' पेपर के अंतर्गत प्रत्यक्ष ' बैंक क्षेत्रभेट' बैंक ऑफ महाराष्ट्र, शाखा - कुडूवाडी में दिनांक ०५ /०५ /२०२२ को छात्रों को ले जाकर बैंक में हिंदी का व्यवहार क्षेत्र क्या है, जमा पर्ची, निकाशी पर्ची, चेक, ड्राफ्ट, पर्ची ऑनलाइन ट्रजक्शन, एटीएम सेवा , तारण सेवा , आर टी जी एस आदि के बारे में विस्तृत जानकारी देना आवश्यक है ।

कृपया इस 'बैंक क्षेत्रभेट' बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुडूवाडी में छात्रों को ले जाने के लिए आपकी की अनुमती मिल जाए ।

धन्यवाद

प्रभारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
**K.N. Bhise Arts, Commerce and VinayakraoPatil Science College,
Vidyanagar, Bhosare**

Paranda Road, Kurduwadi Tal-MadhaDist-Solapur Pin-413 208 (Maharashtra)

E-mail :- knbacck@yahoo.co.in

Phone No. :- (02183)223245

Fax No. :- (02183)223245

No. KNBACAVPSC/

Date : 05/05/2022

सेवा में,

मा. व्यवस्थापक

बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुईवाडी

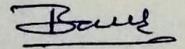
विषय - दिनांक ०५ /०५ /२०२२ को बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुईवाडी में बैंक क्षेत्रभेट के लिए अनुमति मिलने के संदर्भ में

महोदय,

उपरोक्त संदर्भ के अनुसार नम्रता से निवेदन करती है कि बी ए भाग तीन के 'प्रयोजनमूलक हिंदी'पेपर के अंतर्गत प्रत्यक्ष 'बैंक क्षेत्रभेट'बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुईवाडी में दिनांक ०५/०५/२०२२को छात्रों को उपस्थित रहकर बैंक में प्रयुक्त हिंदी का व्यवहार क्षेत्र क्या है?, जमा पर्ची, निकाशी पर्ची, चेक ड्राफ्ट पर्ची, ऑनलाइन ट्रजक्शन,एटीएम सेवा,तारण सेवा,आर.टी.जी.एस.आदि के बारे में विस्तृत जानकारी लेना आवश्यक है ।

कृपया आपके इस 'बैंक क्षेत्रभेट'बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुईवाडी में छात्रों को लाने के लिए आपकी की आनुमती मिल जाए ।

धन्यवाद।



प्रमारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील मायन्स कॉलेज
विद्यानगर भास, ज.सोलापूर

'बैंक क्षेत्रभेट'

दिनांक ०५ /०५ /२०२२

मा.प्राचार्य

के.एन भिसे आर्ट्स कॉमर्स अॅन्ड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज,
विद्यानगर भोसरे, कुर्डूवाडी

विषय - दिनांक ०५ /०५ /२०२२ को 'बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा -कुर्डूवाडी'में बी ए भाग तीनके छात्रों
के बैंक क्षेत्रभेट के संदर्भ में

महोदय ,

उपरोक्त संदर्भ के अनुसार दिनांक ०५ /०५ /२०२२ सुबह ठीक १० .१५ मि को आपके के.एन भिसे आर्ट्स कॉमर्स अॅन्ड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज, विद्यानगर भोसरे, के हिंदी विभाग के बी ए भाग तीन केसभी छात्रों ने उपस्थित रहकर प्रत्यक्ष 'बैंक क्षेत्रभेट'बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुर्डूवाडी में दी । छात्रों ने बैंकमें आकर जमा पर्ची ,निकाशी पर्ची ,चेक ड्राफ्ट पर्ची ,ऑनलाइन ट्रजक्शन ,एटीएम सेवा ,तारण सेवा ,आर टी जी एस , बैंकिंग व्यवहार क्षेत्र में हिंदी भाषा का महत्व किस प्रकार है तथा ई-बैंकिंग आदि के बारे में विस्तृत जानकारी ली है ।

बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुर्डूवाडी में छात्रों कौबैंक क्षेत्रभेटके लिएले आने के लिए आपका तथा महाविद्यालय के हिंदी विभाग के सभी छात्रों का विशेष सहयोग मिला ।

धन्यवाद ।

कृते बैंक ऑफ महाराष्ट्र
शाखा प्रबंधक कुर्डूवाडी
जि. सोलापूर



Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
**K.N. Bhise Arts, Commerce and Vinayakrao Patil Science College,
Vidyanagar, Bhosare**

हिंदी विभाग

बैंक क्षेत्रभेट - अहवाल

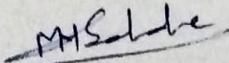
दिनांक ०५/०५/२०२२

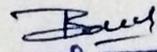
के. एन. भिसे आर्ट्स कॉमर्स अॅन्ड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज, विद्यानगर, भोसरे के हिंदी विभाग की ओर से बी. ए. भाग तीन के सभी छात्रों ने दिनांक ०५/०५/२०२२ उपस्थित रहकर प्रत्यक्ष 'बैंक क्षेत्रभेट' बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुर्वाडी में दी।

आधुनिक युग में दैनंदिन व्यवहार में हिंदी के बढ़ते महत्त्व को स्पष्ट करना तथा हिंदी का प्रचार प्रसार करना इस 'बैंक क्षेत्रभेट' का प्रधान हेतु था। बैंक व्यवहार से संबंधित छात्रों को जानकारी देने हेतु इस क्षेत्रभेट का आयोजन किया था।

छात्रों ने बैंक में आकर जमा पर्ची, निकाशी पर्ची, चेक ड्राफ्ट पर्ची, ऑनलाइन ट्रंजेक्शन, एटीएम सेवा, तारण सेवा, आर. टी. जी. एस., बैंकिंग व्यवहार क्षेत्र में हिंदी भाषा का महत्त्व किस प्रकार है तथा ई-बैंकिंग आदि के बारे में विस्तृत जानकारी ली है। बैंक में प्रयुक्त हिंदी का व्यवहार क्षेत्र क्या है? इसके बारे में बैंक अधिकारी श्री. व्यवहारे साहब ने छात्रों को उदाहरण देकर स्पष्टीकरण किया।

बैंक ऑफ महाराष्ट्र शाखा - कुर्वाडी में छात्रों को बैंक क्षेत्रभेट के लिए ले आने के लिए मा. प्राचार्य डॉ. पी. एस. कांबळे सर, बैंक अधिकारी श्री. व्यवहारे साहब, हिंदी विभागप्रमुख डॉ. मनीषा साळुंखे, सहायक प्राध्यापक रोहिदास रोकडे, सहायक लिपिक माजी छात्र पाटील तथा महाविद्यालय के हिंदी विभाग के सभी छात्रों का विशेष सहयोग मिला।


Head, Department of Hindi
KNBAC & V. S. College Bhosare


प्रभारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अॅन्ड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

Madha Taluka Shikshan Prasarak Mandal's
K.N. Bhise Arts, Commerce and VinayakraoPatil Science College,
Vidyanagar, Bhosare

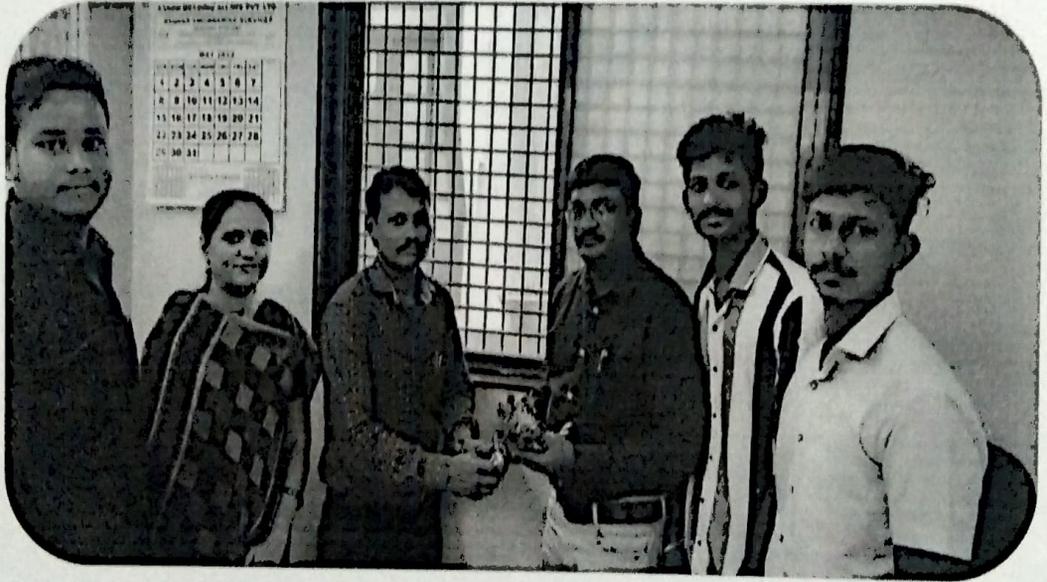
हिंदी विभाग

बैंक क्षेत्रभेट

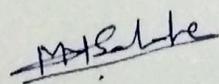
Year 2021-22

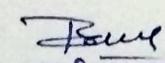


बैंक अधिकारी श्री .व्यवहारे साहब तथा सहायक लिपिक माजी छात्रपाटील ,आर टी जी एस का फॉर्म छात्रों को समझाते हुए



बैंक अधिकारी श्री .व्यवहारे साहब का सत्कार करते हुए सहायक प्राध्यापक रोहिदास रोकडे सर


Head, Department of Hindi
KNBAC & VPS College Bhosare


प्रभारी प्राचार्य
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर भोसरे, जि. सोलापूर

माढा तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ

के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अण्ड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज

विद्यानगर, भोसरे (कुडूवाडी)

ता. माढा जि. सोलापूर.

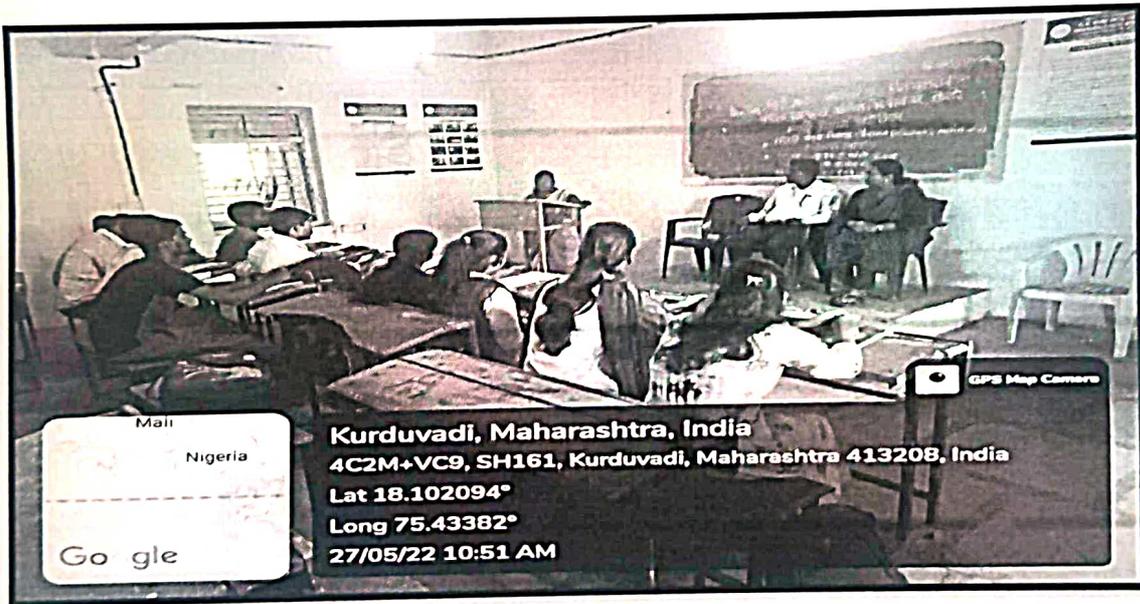
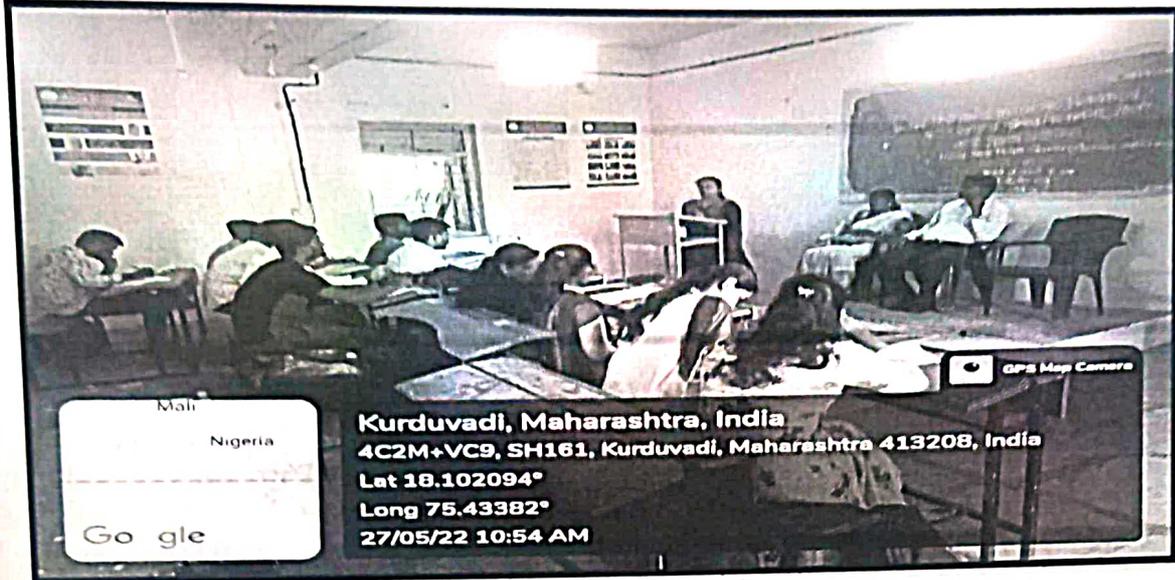
मराठी विभाग

सन २०२१-२२

Add on Course

संभाषण व लेखन कौशल्य अहवाल

महाविद्यालयातील मराठी विभागाच्या वतीने मराठी :भाषा संभाषण व लेखन कौशल्य या विषयावर Add on Course हा बी.ए.भाग -तीन च्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रमाणपत्र कोर्स घेण्यात आला.यासाठी या कोर्सच्या उद्घाटन प्रसंगी इंग्रजी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.ए.पी. पोळ या प्रमुख पाहुणे म्हणून तसेच कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष-प्राचार्य-प्रो.डॉ.पी.एस.कांबळे यांनी उपस्थिती दर्शवली .या साठी मराठी विभागप्रमुख प्रो.डॉ. पी.एस.कांबळे आणि डॉ. एस. व्ही.मोहिते यांनी यासाठी विद्यापीठाने नेमून नेमून दिलेला अभ्यासक्रम पूर्ण केला. आणि वेळोवेळी विद्यार्थ्यांच्या शंकांचे निरसन केले. तसेच या कोर्सची शेवटी ४० गुणांची अंतिम परीक्षा घेऊन तसेच प्रकल्प ही त्याच्याकडून करून घेयात आले. सर्व विद्यार्थ्यांनी प्रकल्प करून मराठी विभागात जमा केले. यामध्ये १४ विद्यार्थ्यांनी सहभाग नोंदवला. दि.२८-०५-२०२२ रोजी या कोर्स ची अंतिम परीक्षा घेऊन कोर्सघेण्यात आला.



विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना इंग्रजी विभागप्रमुख प्रा.डॉ.ए.पी. पोळ.

K.N. BHISE ARTS, COMMERCE & VINAYAKRAO PATIL SCIENCE COLLEGE
VIDYANAGAR BHOSARE
ADD ON COURSE MAR APR 2022
SUB : MARATHI

Sr NO	Exam Seat No	PRN No	Full Name of Studxents	sign
1	804341	2018032500043417	KARANDE SUPRIYA NAGNATH	S.N. Karande
2	821560	2018032500215605	POLKE SHEKHAR CHANDRAKANT	Shekhar
3	903458	2019032500034586	YADAV PRITAM PANDURANG	Yadav.
4	903511	2019032500035117	GAYKE PRATIKSHA BALU	P.B. Gayke
5	903516	2019032500035164	DHERE RANI ADHIKRAO	Dhere
6	903517	2019032500035172	ANBHULE DIPAK DADASABHEB	Anbhule
7	903541	2019032500035415	ANBHULE MOHINI DADASAHEB	M. Anbhule
8	903717	2019032500037171	KAMBLE CHETAN PANDURANG	Kamble C.P
9	903797	2019032500037975	KSHIRSAGAR ASHWINI SANTOSH	Ashwini
10	903808	2019032500038085	LONDHE CHAITANYA ARUN	Londhe C.
11	904473	2019032500044735	LUNGASE RAMESHWAR NARAYAN	R.N. Lungse
12	904682	2019032500046823	ANBHULE SANGRAMSINH DNYANESHWAR	Anbhule S.P.
13	904691	2019032500046912	CHAVAN ABHISHEK ASHOK	Chavan A.
14	917956	2019032500179566	VIBHUTE GANESH DHANAJI	G.D. Vibhute

माढा तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ
के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अण्ड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
विद्यानगर, भोसरे (कुडूवाडी)

ता. माढा जि. सोलापूर.

मराठी विभाग

सन २०२१-२२

प्रकल्प लेखन अहवाल

विद्यार्थ्यांचे नाव----- श्रीरसागर अश्विनी संकोष

वर्ग----- B.A.II, रोल नं-----

प्रकल्प शिर्षक डॉ. उज्वल विक्रम - कुलाकर्त

मार्गदर्शक प्राध्यापकाचे नाव :- डॉ.एस.व्ही. मोहिते

माढा तालुका शिक्षण प्रसारक मंडळ

के.एन.भिसे आर्ट्स, कॉमर्स अण्ड विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज

विद्यानगर, भोसरे (कुडूवाडी)

ता. माढा जि. सोलापूर.

मराठी विभाग

सन २०२१-२२

मार्गदर्शक-प्रमाणपत्र

बी.ए.भाग-तीन

श्री/कु. श्रीरसागर अश्विनी संतोष या विद्यार्थी/विद्यार्थिनीने

अं. उज्वल मिळम अंटी मुलायम या विषयावर माझ्या

मार्गदर्शनाखाली सदरील प्रकल्प काम पूर्ण केले असून, ते यापूर्वी कोठेही प्रसिध्द झाले

नाही असे प्रमाणपत्र देण्यात येत आहे.


मार्गदर्शक प्राध्यापकाची

स्वाक्षरी

TOPIC



Page :

Date : / /

विद्यार्थिनीचे नाव

आश्विनी संतोष क्षीरसागर

कॉलेज नाव

के.एन.मिसे आर्ट्स, कॉमर्स अँड
विनायकराव पाटील सायन्स कॉलेज
भोसरे

वर्ग

रोल नं

B.A III ^थ year

१६०६

Prism

प्रकल्प

कौशलयावर आधारित धटक

विषय

ज्येष्ठ कायदेतज्ञ व विशेष सरकारी
वकील अॅड. उज्वल निकम यांची

मुलाखत

मार्गदर्शक शिक्षक

प्राचार्य डॉ. कांबळे पी. एस.
प्राचार्य डॉ. मोहिते एस. व्ही

TOPIC



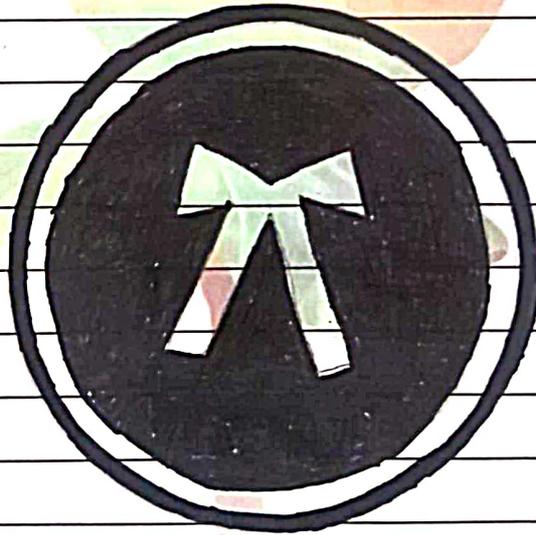
Page :

Date : / /

अँड.

उज्ज्वल

निकम



विषय :- ज्येष्ठ कायदेतज्ञ व विशेष सरकारी वकील अँड. उच्चतम निकाय यांची मुलाखत.

प्रस्तावना :-

"कानून के हात बडे लंबे होते है" हा हिंदी सिनेमाचा famous dialogue ऐकून खरतर आता पर्यंत अनेक पिढ्या मोठ्या झाल्या आहेत. परंतु, ज्या-ज्या आयुष्यात म्हणजे Real life मध्ये अनेक गुन्हेगारांना या वाक्याची खरीभुरी प्रचिती देणारा एकच व्यक्ती देशभरामध्ये व राज्यभरामध्ये ते म्हणजेच अर्थात अँड. उच्चतम निकाय. १९९३ चा मुंबई बॉम्ब स्फोटाचा खटला असू हेन किंवा देशाच्या गुन्हेगारांना अजमल अमीर कसाब ला फासावर लटकवणे असू हेन किंवा कोपर्डीच्या निर्भयांना मिळवून दिलेला न्याय असू हे या सर्वांना न्याय मिळवून दिलेल्या अथवा देणाऱ्या प्रसिद्ध कायदेतज्ञ व विशेष सरकारी वकील अँड. उच्चतम निकाय यांची मुलाखत.



उद्देश :-

उज्ज्वल निकम हे एक भारतीय विशेष सरकारी वकील आहेत. ज्यांनी प्रमुख हत्या व दहशतवादांच्या खटल्यांवर काम केले आहे. १९९३ साल च्या मुंबई बॉम्बस्फोट, गुलशन कुमार खून प्रकरण, प्रमोद महाजन हत्या प्रकरण आणि २००८ च्या मुंबई हत्यातील संशयितांवर खटला चालवित्मारा त्यांनी महत्त केली. २०१३ मुंबई सामुहिक बलात्कार प्रकरण, २०१६ कोपडी बलात्कार आणि खून खटल्यातही ते विशेष सरकारी वकील होते. त्यांच्या माफत लोकांमध्ये जनजागृती व्हावी. लोकांना कायदमाचे ज्ञान मिळावे म्हणून आज येथे अॅड. उज्ज्वल निकम साहेबांची मुलाखत घेत आहोत.



मी :- निकम साहेब, कोपडीच्या त्या सगळ्या निघुण प्रकारानंतर अखेर शेवटी जी महाराष्ट्राला न्याय अपेक्षित होता ती पहायला मिळाला. तर तुमच्यासाठी हि जी केश होती त्यात वेगळेपण काय होत व त्यामध्ये Challenges काय होते ?

निकम साहेब :- रुपट सांगायच म्हणजे प्रत्येक केश च वेगळेपण हे असत कि, मला अरं कुठे तुलना करता येणार नाही कि हा अटला असा विशेष का ? व ती अटला असा विशेष का नाही ? परंतू, एक गोष्ट निश्चित या अटल्यामध्ये होत कारणाकरता आळान होती. पहिल म्हणजे या अटल्यामध्ये प्रत्यक्ष रशी साक्षीदार कोणीही नव्हता. आणि ज्या निघुणपणे कुरपळे या मुलीची हत्या झाली होती आणि तसेच त्यामुळे एक जनशोक जी राज्यात पसरला होता हे मनात लक्षात ठेवून आणि लोकांच्या अपेक्षांच ओस हे माझ्या वरती फार मोठ होत. आणि म्हणून घेणारा साक्षीदार हा ग्रामीण भागाचा असतो न्यायालयान येण्याची त्याची पहिली वेळ असते. त्याच्यात ती मानसिकता निर्माण करणं आणि अलट तपासासाठी अवस्थित उत्तर हे



या सगळ्या वेगवेगळ्या निर्गमिक भूमिकेतून मला काम कराव लागत. अस प्रत्येक खटल्यात कराव लागत आणि मी नेहमीच म्हणत असतो की, एखादा खटला जेव्हा मी खालवत असतो तेव्हा वेगवेगळ्या भुमीका मला अदा कराव्या लागतात. काहीवेळा मला त्यांच्या मित्र मित्र व्हाव लागत तर साक्षीदारांच्या सल्लागार व्हाव लागत. परंतु, कोपटीची घटना किंवा हुना त्यांच्यामध्ये जनतेमध्ये पसरलेला असंतोष, लोकांची न्यायाकरता मागणी आणि हा खटला लवकर निकाली निघाला पाहिजे या सगळ्या यत्नांमध्ये मी होतो आणि एकाच गोष्टीच मला समाधान आहे की हा खटला आम्ही पूर्णत्वास नेऊ शकलो. आणि नगरच्या निर्भयाला न्याय मिळू शकला.

मी

:- ज्यावेळेला हा खटला बालविण्यासाठी सरकारने तुम्हांला विनंती केली त्यावेळेला लान्य तुम्ही यानील जे आरोपी आहेत त्यांना फाशीच्या तऱ्हापर्यंत घेऊन जायच असा विचार तुम्ही केला होता का?

निकम साहेब :- नाही, रपट सांगायच म्हणजे मी असा विचार केव्हाही केला नव्हता. कारण



मी काम करणार. समजा साक्षीदार बोलाच नाही. साक्षीदार फुटला, तो न्यायालयान घाबरला तर मी न्यायालयान काही करू शकत नाही. कारण साक्ष न्यायालयान नोंदविली जाते उत्तर तपासणी नंतर त्या वेळेला थरा रोल माझा असतो की मग हा पुरावा मा साक्षीदाराने जे सांगितलेल नसत, पोलीसांच्या तपासनात काम चुका उणीवा असतान त्या कशा रितीने मला न्यायालयान मांडता येतील. म्हणजे, माझ्या मुक्तीवादामध्ये जे माझा दावा आहे की इतर फार कोणी करत नाही. मी सरकारची वाजू काम हे तर सांगतोच. म्हणजे Prosecution कडून आरोपीची केश कशी सिद्ध केली पाहिजे. ती उत्तर तपासणी देखील मी च करतो म्हणजे मी वॉफॉर दार करतो त्याचा फायदा असा होतो की, ब-याचवेळा की आरोपीला शासन दिल पाहिजे. आमच्याकडे हा हा पुरावा आहे व या पुराव्याची थिरफाड आरोपी विरुद्ध कशी करता येईल त्याचा देखील मी उल्लेख करतो की आरोपीच्या वतीने हा मुक्तीवाद असू शकेल आणि हा मुक्तीवाद असले तर माय माझ काम उत्तर असले.



याच्यामध्ये माझा फायदा असा होतो की, ज्यामाध्यिकाची मी मानसिकता तयार करतो की बाबा आरोपीतर्फे हा Attack आहे आणि त्याला सरकारतर्फे In advance हे उत्तर आहे. आणि दुसरे आरोपीच्या वकिलांना मानसिकदृष्ट्या वे-मोड्यारिज करतो की तुमच्या वतीने पण मीच अद्युपमवत केले आता तुम्ही काम करणार. हे मी Camerव समोर उघड सांगतोय. पण मी युक्तीवादाला जारत महत्व देतो.

मी

:- हे जे तुम्ही सांगितले युक्तीवादाची तुमची पद्धत, तर या अटल्यामध्ये अशी असा कोणता प्रसंग तुम्हांला मांडता आला की आरोपीच्या वकिलांना तुम्ही निष्कृत करवून टाकले ?

निकम साहेब

:- या संपूर्ण व अटल्यामध्ये हा कट केला होता निघांनी. हे सिद्ध करणे माझ्यासाठी मोठे Challenge होतं. कारण फक्ततर बलात्कार आणि शुणाला प्रत्यक्षदर्शी साक्षीदार नाही. तर त्या पिटीत मुलगी Seधोपइ Injपद्धत होती. त्याला नीची बहिण आणि आई व गावातले लोक शोधायला गेले



तर त्यांना नी Cycle रस्त्यात दिसली. व तेथून पुढे थोड्या अंतरावर नी मुलगी त्यांना दिसली व तेथून आरोपी नं. १ तेथून पळताना दिसला. ते मी न्यायालयामार्फत मांडले.

मी

:- निकम साहेब, तुम्ही कशा पध्दतीने युक्तीवाद करता हे सांगितले पण एक वकिलांची कसब म्हणून तुम्हांला विचारावर वाटत की सरकारी वकील असणे आणि एखाद्या आरोपीच वकील असणे यातलं चव्हाळपुंगु कठल आहे. की, व-याचदा तुमच्यावर ही ही आरोप केला जातो की सोप्या केशेस असताना त्या तुम्ही म्हणता आणि त्यात लगेच Respect मिळतो. म्हणून तुम्हांला विचाराभय होत की आरोपीच वकील असले तर त्याला जास्त कौशल्य लागत की ?

निकम साहेब :- तुम्ही होत प्रश्न विचारले, तर पहिले मी सोप्या केशेस बदलूनचे उत्तर देतो मग मी दुसऱ्या प्रश्नाकडे येतो. तर, सोपी आणि कठीन कोपडीची कस तुम्हांला सोपी वाटली का ? शकती मिला

TOPIC



Page :

Date : / /

गुणगुण दबाए तबसे सोपी वाटली तुम्हंला.
कसाव ची तबसे तुम्ही म्हणाल सोपी
आहे. कारण, कसाव च्या कस मध्ये एने
witness होते व documentary evidence
होते. परंतु, तिहाही मी सोपी म्हणवा?
नाही. कस कठीन व सोपी ही व हा
प्रश्नच उद्भवणार नाही. सोपी कस असेल
आणि समजा साक्षीदार बोलला नाही तर
कस कठीन. दुसरा तुमचा हा जो आरोप
आहे की मी सोपी कस घेतो, तर अस
काही नसत मला सरकार विनंती करत मी
आजगी मागूस आहे. मी मला वाटल तर
कस घेतो नाहीतर नाही हे माझ्या मनावर
depend आहे. कारण, मला कोणी बळजबरी
करू शकत नाही. कारण मी सरकारी
वकील म्हणजे सरकारचा नौकर नाही. पण
मी आग्रुष्यात एक निर्गम घेतला आहे की
मी आरोपीच वकिलपत्र कधी घेणार नाही.
महाराष्ट्रात मी अग्रुप अभिमानाने सांगेल की
आजपर्यंत मी आरोपीच्या बाजूने एकही
अटला चालविलेला नाही.

मी

:- निकम साहेब, बिंदुकरम असनील, कपील
सिबल असनील, सुष्मा श्वराज, रवीशंकर

Prism

TOPIC



Page :

Date : / /

प्रसार असे अजून अनेक नाव आहेत की ते वकील आहेत. Politics मध्ये आले आणि चांगले करताना. तर तुमच्या aspirations आहेत का? कारण, Popularity पण आणत तुम्ही निवडणूक पण येऊ शकता.

निकम साहेब:- तुम्हाला कधीही वाटल असे की महत्वाकांक्षा आहे म्हणून. सिव्कल राजकारणात नाहीत तर ते फावल्या वेळीत राजकारणात येतात व फावल्या वेळीत कोटीत पण येतात.

मी :- तुमच्या घरात कोण उपवृष्टे ची शुभिका साकारत, तुम्हाला कधी उपवृष्टे बनण्याची इच्छा होती का?

निकम साहेब:- मी ज्या वेळेला B.Sc 1st class झाली LLB 1st class झाली. त्यावेळेला LLB 1st class ला direct Judge म्हणून नेमण होती. आणि माझी त्यावेळेला इच्छा होती. मला वकील होण्याची नव्हत. सुरवातीला पहिली गोष्ट म्हणजे. मला देखील होते Competitive Exam पण वडिलांची इच्छा होती वकील बनण्याची, आईची इच्छा होती डॉक्टर बनवा आणि मग मला डॉ. ए.पी.जे. फलाम



शांच्याकडून वोटवहते पदवी मिळाली. म्हणून,
मी आता डे. अवर. पज्जवळ पारकाम आहे.
मी वोटवहते लावन नाही. मी आई-वडिलांची
इच्छा पूर्ण केली.

मी :- दलवीर अंडारी हे इCC चे न्यायाधिश
शाच्यामुळे कुलभूषण जाधव अटल्यात त्याचा
काही फायदा होऊ शकतो ?

निकम साहेब :- नाही , न्यायाधिश म्हटल म्हणजे हा
स्वतंत्र असला पाहिजे . अस काही नाहीये
आपल्याला तर समजण्याच कारण नाही.
न्यायाधिशसमोर, आणि ते एक न्यायाधिश
नाहीयेत ते मोठे १० ते १५ न्यायाधिश आहेत
आणि आपण नेत्रे आपण आपल्याच माणड्याला
नावे ठेवतो. म्हणून, अंडारी साहेब हे स्वतंत्र
न्यायाधिश आहेत. आणि स्वतंत्र पद्धतीने
न्याय - निर्णय देणार.

मी :- एक अस वारंवार खाल होतू की ,
१९९३ डावड मध्ये मुंडे साहेबांमुळे तुम्ही
कायम राहिलान. त्यावेळी मुंडे साहेब
गृहमंत्री होते. तर तो किर-आ सरा आहे का ?

निकम साहेब :- हे वधा, काही गोष्टी अशा होत असतात की जेथे काहीना वाटत असत की हा एखादा नेता, अभिनेता तेच असेल तो सुटावा. त्याकडून काही व्यक्ती प्रयत्न करतात. आणि अशा वेळला, त्या वेळला देखील तशी परिस्थिती निर्माण झाल्याच मला थोड-थोड आठवतय. परंतु, नेता असो किंवा अभिनेता असो, न्यायदेवता पाहत नाही, खोटी गांधीगिरी करणं केलेली पाप धुतले जात नाहीत.

मी :- तुम्हाला अनेक Threatening calls किंवा धमक्या वगैरे येत असतील व तुमच्या घराच्यांना ते ग्रुप तासदायक ठरत असेल ना ?

निकम साहेब :- मी कसाबला फाशी दिल्यानंतर पाकिस्तानला जाऊन आलो आहे. मी आणि भारत सरकारचे काही प्रतिनिधी ए हिवस येथे राहून आलो. जेथे Bomb Blast झाला होता. आणि ए हिवस मी पाकिस्तानच्या अधिका-यांसोबत मुंबईचा वल्युएशन च्या चर्चासाठी गेलो होतो. आयुष्यात तुम्हाला उद्देश साफ असेल तर तुम्हाला कोणता

TOPIC



Page :

Date : / /

धावरण्याची गरज आहे.

पुढच्या अनेक केशेस साठी ~~धन्यवाद~~
शुभेच्छा व मुलाखतीसाठी आल्मावदल धन्यवाद ।

K.N. BHISE

SCIENCE COLLEGE

KURDUWADI

Name - Khune Swapnali Suresh

Class - B.Sc - I

Roll No - 2237

subject -

Report to Local

Botanical Garden in

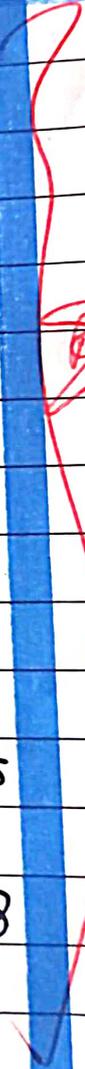
Our collage

A REPORT ON THE BOTANICAL FIELD STUDY TOUR AT. KURDUWADI

Submitted to the Department of Botany
K.N. Bhise collage kurduwadi
In partial fulfillment of the requirements
for B.Sc II semester
Examination, Solapur University

Submitted by:
Swapnali Khune
II Semester (2021-22)
K.N. Bhise collage

INDEX

Sr. NO	Subject	Page NO	Sign.
1)	Introduction	01	
2)	Acknowledgement	02	
3)	Tour Diary	03	
4)	List of Different types of plants in the Botanical garden.	04	
5)	Plants Information	05	
6)	Conclusion	08	

INTRODUCTION

Field study is an essential part of Botany. The natural environment, i.e. the surrounding where we all interact, the plants in their natural habitat is one of the most interesting things natural that is needed to be studied by the students of LIFE SCIENCE, studying plants in their natural habitat enhances our knowledge that is learnt from the classroom discussions and laboratory experiments.

The announcement from the Botany department K.N. Bhise college Kurduwadi made the students of the IInd SEMESTER BOTANY HONOURS so happy. Our joy knew no bounds when the spot was fixed to our college Botanical garden.

An apprehensive knowledge of things are always required for students to start a particular study of a particular site in their natural environment. So classroom study and field study are complementary to each other and we cannot ignore any one of them.

Hence keeping these two things in view, this study tour was organised by the Kurduwadi, Department of Botany, K.N. Bhise College Kurduwadi, as per syllabus prescribed by the Solapur University.

Acknowledgement

It is with great pleasure that I express my deepest gratitude to the Department of Botany K.N. Bhise science college, kurduwadi for organizing a botanical study tour at botanical garden of K.N. Bhise college kurduwadi.

My sincere thanks go to my guides Akash Goyal sir. for giving me time to time suggestions, advice and inspiration for making the tour a grand success. I would also take this opportunity to thank my classmates for their kind co-operation rendered to me throughout the tour.

Yours sincerely,
Swapnali

Swapnali Khune

II semister (2021-22)

Department of Botany

K.N. Bhise college

kurduwadi.

TOUR DIARY

On 7th June 2022 all classroom students of us and our beloved teachers. Goyal sir meet each other at 9:00 am in the college classroom. then college campus from there we hired a reached in Botanical garden at 9:30 AM after observing the plants one by one and studying there for around 1 hours. then Goyal sir information to the botanical garden plants and plants specimens. all information write down in book for all students.

Then introduced to Medicine plants, plants use, families, class, Botanical name, common name etc. Then all plants specimens observing carefully, and studying.

Introduced to the present on college campus plants. more information and plants use. observing the plants. all college campus around in 1 hours. after we came back around 11:30 AM reaching our classroom.

List of Different types of plants in the Botanical Garden

Sr. No.	Botanical Name of plants	Family
1>	Justicia adhatoda L..	Acanthaceae.
2>	Trachyspermum ammi G..	Apiaceae.
3>	Pulmonaria sps	Apocynaceae.
4>	Cycas revoluta Thunb	Cycadaceae.
5>	Saraka asoca W..	Fabaceae.
6>	Dalbergia sissoo G	Fabaceae.
7>	Tectona grandis L.f	Lamiaceae.
8>	Ocimum tenuiflorum L.	Lamiaceae.
9>	Hibiscus rosa sinensis L.	Malvaceae.
10>	Azadirachta indica	Meliaceae.
11>	Artocarpus heterophyllus	Moraceae.
12>	Ficus recemosa L	Moraceae.
13>	Monis . alba . L....	Moraceae.
14>	Ficus benjamina L...	Moraceae.
15>	Moringa oleifera lam.	Moringaceae.
16>	Nyctanthes arbor-tristis L.	Nyctanthes.
17>	Phyllanthus emblica L	Phyllanthaceae.
18>	Bamboo sps	Poaceae.
19>	Rosa sps	Rosaceae.
20>	Withania somnifera Dunal	Solanaceae.
21>	Valeriana sitchensis Bong	Valerianaceae.
22>	Araucaria columnaris (H.)	Araucariaceae.
23>	Aloe vera Burm. f	Asphodelaceae.
24>	Citronella mucronata D. don	Cardiopteridaceae.
25>	Nerium indicum L.	Apiaceae.

Sr. No.	Botanical Name of plants	Common Name
1)	<i>Justica a'dhathoda</i> L...	Adulsa
2)	<i>Trachyspermum ammi</i> s...	Ajwain
3)	<i>Pulumeria</i> sps	Frangipani
4)	<i>Cycas revoluta</i> Thunb	Sago palm
5)	<i>Sacaka asoca</i> W...	Ashoka tree
6)	<i>Dalbergia sissoo</i> G.	Shisham
7)	<i>Tectona grandis</i> L.f	Teak
8)	<i>Ocimum tenuiflorum</i> L.	Holy basil
9)	<i>Hibiscus rosa sinensis</i> L.	Hibiscus, china rose
10)	<i>Azadirachta indica</i>	Neem tree
11)	<i>Artocarpus heterophyllus</i>	Jackfruit
12)	<i>Ficus recemosa</i> L	cluster
13)	<i>Morus, alba</i>	White mulberry
14)	<i>Ficus benamina</i>	weeping fig.
15)	<i>Moringa oleifera</i> Lam	drumstick tree
16)	<i>Nyctanthes arbor-tristis</i>	coral jasmine, Parijat
17)	<i>Phyllanthus emblica</i>	Indian gooseberry, amla
18)	Bamboo sps	<i>Bambusa vulgaris</i>
19)	<i>Rosa</i> sps	Rose
20)	<i>Withania somnifera</i> Dunal	ashwagandha
21)	<i>Valeriana sitchensis</i> Bong	sitka valerian
22)	<i>Araucaria columnaris</i> H.	christmas tree
23)	<i>Aloe vera</i> Burm	Aloe vera
24)	<i>Citronella muerbnata</i> Ddon	citronella tree
25)	<i>Nerium indicum</i> L.	Nerium oleander

CONCLUSION

Our study tour was very interesting. Student participants interacted in a very well-disciplined manner cooperated well with the teacher guides and overall the tour was grand success. We realised that viewing the flora and fauna in its natural form made us things vivid enhancing the classroom lectures and laboratory experiments.

Last but not least I would like to mention the quotation - "Practice without theory is blind and theory without practice is sterile"

So theory and practice must go hand in hand all the time.